

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Острозька академія»

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки

Кафедра регіональних студій

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня магістра

на тему:

**«Геополітичні впливи КНР на регіональну безпеку в
Центральній Азії»**

Виконала студентка 2 курсу, групи МКр-2
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії
освітньо-професійної програми
«Країнознавство»

Галушко Ірина Володимирівна

Керівник – кандидат історичних наук, професор

Павлюк Віктор Володимирович

Рецензент – кандидат історичних наук, доцент

Шаправський Сергій Анатолійович

Робота допущена до захисту
(протокол № 7 засідання кафедри регіональних студій
від 30 листопада 2022 року

В. о. завідувача кафедри регіональних студій:

_____ Петро КУЛАКОВСЬКИЙ

м. Острог – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЦЕНТРАЛЬНА АЗИЯ ЯК РЕГІОН ВПЛИВУ КИТАЮ	11
1.1 Центральна Азія як субрегіональний центр Азії: загальна характеристика	11
1.1.1 Економічний розвиток регіону.....	13
1.1.2 Природні ресурси регіону.....	15
1.1.3 Проблема захисту кордонів.....	16
1.1.4 Організована злочинність та екстремізм.....	17
1.2 Зовнішня політика КНР щодо Центральної Азії	19
1.2.1 Чинники залучення КНР у Центральну Азію.....	19
1.2.2 Економічний вимір впливу.....	20
1.2.3 Політичні цілі КНР	27
<i>Висновок до Розділу 1</i>	30
РОЗДІЛ 2. БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ КИТАЮ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ	32
2.1 Зростання участі Китаю в справах безпеки центральноазійських держав	32
2.1.1 Політична безпека.....	34
2.1.2 Економічна безпека.....	35
2.1.3 Військова безпека.....	36
2.2 Шанхайська організація співробітництва як механізм впливу на порядок денний безпеки у Центральній Азії	37
2.3 Як війна в Україні може вплинути на ситуацію в Центральній Азії	43
<i>Висновок до Розділу 2</i>	47
РОЗДІЛ 3. ІНІЦІАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ» І ЦЕНТРАЛЬНА АЗИЯ	49

3.1 Переваги країн Центральної Азії від участі в Ініціативі.....	49
3.2 Вигоди Китаю від реалізації Ініціативи в Центральній Азії.....	56
3.2.1 Економічні вигоди КНР.....	56
3.2.2 Зростання політичного впливу КНР.....	62
3.3 Проблеми реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» в Центральній Азії.....	64
<i>Висновок до Розділу 3.....</i>	<i>68</i>
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	75
ДОДАТКИ.....	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

CNOOC – China National Offshore Oil Corporation (*Китайська національна офшорна нафтова корпорація*);

CPЭС – China–Pakistan Economic Corridor (*Китайсько-пакистанський економічний коридор*);

АБП – Азійський банк інфраструктурних інвестицій;

ЕПШШ – Економічний пояс Шовкового шляху;

ЄАЕС – Євразійський економічний союз;

ЄС – Європейський союз;

ЗМІ – засоби масової інформації;

ІРУ – Ісламський рух Узбекистану;

КННК – Китайська національна нафтогазова корпорація;

КНР – Китайська Народна Республіка;

НТП – Науково-технічний прогрес;

НУО – Неурядові організації;

ОДКБ – Організація договору колективної безпеки;

ОПОШ – «Один пояс, один шлях»;

ППО – протиповітряна оборона;

РАТС – Регіональна антитерористична структура;

СОТ – Світова організація торгівлі;

СУАР – Сіньцзянь-Уйгурський автономний район;

ТЕС – Теплова електростанція;

ШОС – Шанхайська організація співробітництва.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Після розпаду Радянського Союзу і закінчення «холодної війни» відбулися значні зміни в «навколишньому середовищі», з яким Китай взаємодіє – на його кордонах з'явилися національні республіки Центральної Азії. Важливість Центральної Азії для Китаю визначається проблемою забезпечення енергобезпеки КНР, боротьбою із сепаратизмом, міжрегіональною торгівлею, а також розвитком транзитного потенціалу.

Тому перед китайською дипломатією постало важливе завдання – формулювання комплексної центральноазійської політики. Враховуючи, що цілі зовнішньої політики в регіоні виходять із внутрішніх проблем Сінцзян-Уйгурського автономного району (далі СУАР) і КНР в цілому, відносини з країнами Центральної Азії стали частиною прикордонної дипломатії Китаю.

Важливою подією стало створення Шанхайської організації співробітництва. Це безпрецедентний крок, на який наважилося керівництво КНР, який фактично легітимізував присутність Китаю в Центральній Азії.

Для держав Центральної Азії Китай був одним із полюсів в рамках багатовекторної дипломатії. Він є також частиною міжнародних відносин в регіоні і досить важливим партнером.

Зараз регіон є стратегічним перехрестям світового значення; це геополітичний регіон, який має значний вплив як на регіональну безпеку, так і на глобальну. Тут стикаються інтереси не тільки Китаю, але і інших міжнародних гравців, які мають вплив на систему міжнародних відносин: Росії, Європейського Союзу та Сполучених Штатів.

Актуальність дослідження полягає у аналізі загроз регіонального і глобального характерів. Потреба в даному дослідженні є актуальною, оскільки у вітчизняній науці немає комплексної праці, яка б повністю висвітлювала ситуацію в регіоні. Окрім того, актуальність обумовлена тим, що конфлікти в регіоні в останні роки проявляються із все більшою інтенсивністю.

Аналіз стану наукової розробки теми. Рівень дослідження проблем геополітичних впливів КНР на регіональну безпеку в Центральній Азії у вітчизняній науковій діяльності дуже низький.

Проте, тема активно досліджується у працях зарубіжних науковців, зокрема російських, казахських, французьких, китайських та американських. Багато досліджень присвячені не комплексній проблемі, а деяким окремим, які і утворюють цей комплекс в сукупності..

Акматалієва А.М., Мордвінова А.Е., Мартиненко С.Е., Пархитько Н.П. займалися дослідженням ініціативи «Один пояс, один шлях», а також її впливом на Центрально-Азійський регіон зокрема. Ці дослідники також визначили, які насправді інтереси переслідував Китаю, започатковуючи Ініціативу; які вигоди отримали центральноазійській республіки від участі в ОПОШ.

Значення держав Центральної Азії в світовій політичній системі досліджував китайський вчений Ч. Цзюнь, Чжао Чанцин та ін.. Р. Могилевський, В. Парамонов, Е.М. Кузьмін вивчали стан і перспективи зовнішньої торгівлі і економічних відносин Китаю і держав Центральної Азії.

Дослідженням Шанхайської організації співробітництва та її впливу на безпекову ситуацію в регіоні займалися Гордієнко Д.В, Ганін А.В., Джанталєєва М.Ш., Троїцький Е.Ф., Хаджиева Г.У. та ін..

Також варто виділити Александру Болоніну, Байрама Балчі, Фатумата Діало, Філіппо Де Даніеллі, які займалися комплексними дослідженнями безпекової ситуації в Центральній Азії, її складових, а також аналізували роль третіх сил в безпековому плані, зокрема Китаю.

Філіппо Буранеллі, Марлен Ларюель, Лі Чен, Фаркход Амінйонов вивчали проект Нового Шовкового шляху Китаю, а також різні аспекти реалізації ініціативи «Поясу і шляху».

Сянмін Чень та Жан-П'єр Леман вивчали появу нової так званої «Великої гри» в Центрально-Азійському регіоні; визначали, які актори

сучасних міжнародних відносин долучаються до цієї гри, а також яке місце в цій ієрархії займає Китайська Народна Республіка.

Рахматула Нурімбетов та Васа Ласло досліджували геополітичний аспект діяльності Шанхайської організації співробітництва в Центральній Азії, та її вплив на регіональну безпеку.

Мета полягає у дослідженні геополітичних впливів Китайської Народної Республіки на регіональну безпеку в Центральній Азії.

Завдання дослідження:

1. Дослідити зростання участі КНР в справах безпеки центральноазійських держав.
2. Проаналізувати роль Китаю у Шанхайській організації співробітництва як засобу посилення впливу в Центральній Азії.
3. Дослідити вплив подій в Україні зростання ролі КНР в Центрально-Азійському регіоні.
4. Проаналізувати проблеми і перспективи реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» в Центральній Азії.

Об'єктом дослідження є Центрально-Азійський регіон.

Предметом дослідження є геополітичні впливи КНР на регіональну безпеку в Центральній Азії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1991 року по 2022 р. Нижня межа – 1991 рік, є роком, коли розпався Радянський Союз, і на карті з'явилися нові незалежні центральноазійські республіки. Верхньою межею є 2022 рік, коли ситуація в Центрально-Азійському регіоні загострилася.

Територіальні рамки даної роботи обмежені регіоном Центральної Азії, включаючи Китай, до складу якого входить Сіньцзян-Уйгурський автономний округ, який географічно також є частиною регіону.

Джерельна база дослідження. Джерельну базу можна поділити на декілька груп:

- 1) офіційні документи;

- 2) джерела особистого походження (інтерв'ю, виступи, промови офіційних представників держави);
- 3) матеріали періодичного друку.

До першої групи можна віднести офіційні документи країн. Наприклад, у роботі було використано Закон Туркменістану «Про основи транспортної політики Туркменістану». Також в ході дослідження використовувалися звіти міжнародних організацій щодо того чи іншого питання, зокрема слід виділити звіт Організації Об'єднаних Націй щодо оцінки організованої злочинності у різних регіонах світу.

До другої групи джерел слід віднести інформацію, яка була отримана від офіційних осіб держави, яка містилася в їх промовах, виступах, заявах та інтерв'ю. Наприклад, було проаналізовано виступ посла США Деніела Баера при ОБСЄ, в якому він охарактеризував законопроекти Центральної Азії, які впливають на простір для діяльності неурядових організацій. До цієї категорії можна віднести і промову Ден Сяопіна, у якій він висловив основні пріоритети для КНР на найближчу перспективу. В цьому контексті, варто сказати і про виступи Сі Цзіньпіна, в яких було оголошено про новий зовнішньополітичний курс Китайської Народної Республіки.

Третю групу джерел складають матеріали періодичного друку, що дозволило отримати додаткову інформацію про подію, а також реакцію суспільства на неї. В першу чергу це стосується газети «Жемінь жибао», яка видається різними мовами і є основним офіційним інформаційним порталом КНР. Також в роботі використовувалися статті інформаційно-новинного інтернет-видання «Радіо Свобода».

Джерельна база є достатньою для досягнення мети і виконання поставлених завдань.

Наукова новизна визначається актуальністю досліджуваної теми, і полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження:

- Зроблена спроба комплексного дослідження впливу КНР на регіональну безпеку в Центральній Азії;

- Досліджено роль та значення Шанхайської організації співробітництва у забезпечення регіональної безпеки;
- з'ясувано, яке значення ініціативи «Один пояс, один шлях» у реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР щодо Центральної Азії.

Практичне значення роботи полягає в тому, що дослідження проведене в навчальних та наукових цілях і адресовано викладачам та студентам факультетів міжнародних відносин, де читаються такі предмети як «Історія міжнародних відносин», «Регіональні проблеми міжнародних відносин», «Зовнішня політика країн Азії та Африки», «Актуальні проблеми міжнародних відносин» та «Виклики міжнародній безпеці». Отримані результати можуть використовуватися політологами, істориками, фахівцями з міжнародних відносин.

Апробація результатів дослідження. Частина положень цього дослідження знайшла своє відображення у доповіді на XXVII викладацько-студентській конференції «Дні науки 2022», секції «Актуальні проблеми країнознавчих досліджень» (м. Острог, травень 2022 р.).

Публікації.

— Галушко І.В. Зовнішня політика КНР другого десятиліття XXI столітті // Студентські наукові записки. Серія «Країнознавство і міжнародний туризм». 2022. Вип. 10. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія». С. 49-57.

Методи, які були використані в ході написання поєднують загальнонаукові та спеціальні наукові методи, зокрема було використано: синтез, аналіз, опис, контент-аналіз, івент-аналіз, прогностичний а також історичний метод. Методи аналізу і синтезу використовувалися у комплексі в ході розгляду літератури і джерел. Метод контент-аналізу використовувався при аналізі статей з теми дослідження. Історичний метод використовувався для дослідження виникнення та розвитку подій у їх хронологічній послідовності, задля виявлення закономірностей та суперечностей.

Прогностичний метод було використано при складанні сценаріїв майбутньої військово-політичної ситуації в Центральній Азії.

Структура роботи. Загальний обсяг магістерської роботи – 89 сторінок, з них 70 сторінок становить основний текст. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури у кількості 101 позиції та додатків.

РОЗДІЛ 1.

ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ ЯК РЕГІОН ВПЛИВУ КИТАЮ

1.1 Центральна Азія як субрегіональний центр Азії: загальна характеристика

Центральна Азія вже давно вважається місцем зосередження складної геополітики, де конкурують між собою великі держави і ведуть там боротьбу за виживання. Баланс сил, який змінюється як глобально, так і всередині регіону загалом, змінює зовнішню динаміку і приносить нові можливості, але і також новий тиск. Економічна експансія Китаю на захід є однією із цих динамік. Спроби Росії відігравати лідируючу роль в колишніх радянських республіках – це ще одна динаміка.

Історія п'яти держав Центрально-Азійського регіону характеризується нестабільною ситуацією як всередині цих країн, так і між ними, і більшість з них демонструють певну ступінь політичної, економічної і соціальної вразливості. Мінлива геополітична ситуація несе в собі ризик поглиблення нестабільності і потенційного конфлікту із застосуванням сили – але також і можливості консолідувати світ, оскільки нові актори мають все більший вплив на центральноазійській уряди.

Центрально-Азійський регіон (в радянській науці інколи можна зустріти термін Середня Азія) слід розглядати як регіон, який складається з п'яти колишніх радянських соціалістичних республік – Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану і Узбекистану. За розміром населення вони відрізняють – від багатонаселеного Узбекистану (близько 34.6 млн. осіб), до географічно найбільшого і малонаселеного Казахстану (18.7 млн. осіб), і найменших Киргизстану (6.5 млн. осіб), Таджикистану (9.5 млн. осіб), Туркменістан (6 млн. осіб) [13]. Етнічно населення регіону представлено наступними національностями: узбеки, таджики, киргизи, казахи, туркмени, росіяни, уйгури та ін..(Додаток А). Більшість населення сповідує

мусульманство (суніти) і в кожній країні є також відносно невеликий відсоток православних християн.

Всі центральноазійській республіки стали незалежними в 1991 році після розпаду Радянського Союзу. Вони були повністю політично і економічно інтегровані в СРСР, починаючи з 1918 року, і до цього були частиною Туркестану в царській Росії. За роки незалежності ці держави стикнулися з численними викликами, пов'язаними з подоланням політичної невідомості і економічної ізоляції, наслідками конфлікту в Афганістані, а також геополітичним розташуванням між Росією і Китаєм.

Всі п'ять центральноазійських республік є номінально демократичними, хоча їх можна також вважати тими, які знаходяться на межі авторитаризму, при цьому Киргизстан знаходиться на найбільшій позначці демократичності цієї шкали, а Туркменістан знаходиться з іншого боку. У всіх п'яťох державах в політиці домінують колишня радянська еліта, діяльність політичної опозиції обмежена, і є занепокоєння тим фактом, наскільки вільними і справедливими є вибори. Уряд приймає рішення, як правило, за закритими дверима, і державні інститути пов'язані з корупцією і розкраданням.

В Казахстані, Узбекистані і Туркменістані – де прибутки від природних ресурсів використовувались для забезпечення елементарних соціальних і економічних потреб громадян – є певна ступінь політичної стабільності. Тим не менш, в регіоні в цілому є відчуття, що уряди в переважній більшості відділені від потреб своїх громадян. Простір для громадянського суспільства і політичної опозиції, щоб виступати як механізм стримування і противаги, був обмежений в усіх центральноазійських державах, починаючи з незалежності, за виключенням Киргизстану [87].

Поточна тенденція в регіоні – це наслідування урядами російського прикладу з подальшого звуження цього простору, наприклад, це демонструється ухваленням законів про «іноземних агентів» стосовно

неурядових організацій (далі НУО), а також шляхом тиску на політичну опозицію [1].

Це показує підхід центральноазійських урядів, який загалом заключається в тому, щоб не давати своїм громадянам виражати незадоволення, замість того, щоб дозволити його виразити і пропрацювати, а згодом і виправити. Проблема полягає в тому, що такий підхід призводить до накопиченню соціального, політичного і економічного тиску з потенційно неприємними наслідками. Якщо проблеми тільки накопичуються і не вирішуються, то це може призвести до виникнення серйозного ризику конфлікту, як це, наприклад, було в Киргизстані в 2005 р., 2010 р. та в 2020 р. [7] і в Узбекистані в 2005 р. [4].

Різні події в регіоні можна виявити як потенційні больові точки. Через похилий вік і, як вважається, поганий стан здоров'я деяких із керівників регіону, президентська правонаступність є критично важливим моментом. Немає жодних стратегій по право наслідуванню в жодній з цих країн; тому якщо пов'язані із президентами люди не забудуть про свої регіональні амбіції і конкуренцію в бізнесі, і швидко не домовляться про те, хто буде наступником, то раптова смерть будь-кого із цих президентів може стати поштовхом до значної нестабільності, що по суті і показує практика [48].

Недостатнє забезпечення законності в більшості країн Центральної Азії означає, що несправедливість в громадянському житті, а також економічна і соціальна несправедливість є частим явищем в житті центральноазійського населення, і для вирішення спорів і претензій часто використовуються засоби і зв'язки, а не встановлені закони. Найпублічніші представники правоохоронних органів – поліція і служби безпеки викликають скоріше страх, недовіру і вважаються неефективними захисниками населення від злочинності. Це можна застосувати в різній мірі до всіх п'ятьох держав регіону.

1.1.2 Економічний розвиток регіону

Деякі держави Центральної Азії – Казахстан, Туркменістан і Узбекистан – володіють значними вуглеводними і мінеральними ресурсами (нафта, газ, золото і мінерали), і варто сказати, що є значні відмінності в економічному статусі всіх п'яти центральноазійських держав. Тим не менш, більшість населення Центральної Азії страждає від бідності, безробіття і відсутності економічних можливостей; і дві найбільш бідні країни регіону – Киргизстан і Таджикистан знаходяться в складному фінансовому становищі.

За виключенням Казахстану, країни, які багаті ресурсами, не використали накопичені багатства для створення широкого економічного і соціального розвитку. Узбекистан і Таджикистан є значними виробниками бавовни, однак їх переробні і виробничі потужності є недорозвиненими [26].

У всіх п'яти країнах спостерігається великий занепад як фундаментальних прав людини, так і фізичної інфраструктури – дороги, енергостанції, лікарні і школи, в невідповідному становищі знаходиться і останнє покоління людей, які отримали освіту в СРСР, які забезпечували функціонування цієї інфраструктури [10]. Швидке зношення інфраструктури посилює зростаючу бідність і відчуження від держави.

Еміграція і трудова міграція, в основному в Росію, стала стандартною стратегією виживання для простих киргизьких, таджицьких і трохи менше для узбецьких сімей (Додаток Б). Приблизно одна третя ВВП Киргизстану і половина ВВП Таджикистану приходяться на грошові перекази працюючих закордоном трудових мігрантів.

В минулому еміграція слугувала своєрідним «клапаном зменшення тиску» щодо претензій до держави; однак, економічний спад в Росії і посилення політики по зменшенню кількості іммігрантів означає, що велика кількість трудових мігрантів із Центральної Азії більше не поїдуть в Росію, а поповнять лави безробітних в своїх країні [34]. Соціально-економічний тиск, який виникає в результаті того, що велика кількість безробітних молодих (переважно) чоловіків може призвести до серйозних наслідків для стабільності в Киргизстані, Таджикистані і Узбекистані.

1.1.3 Природні ресурси регіону

Важливим аспектом, який впливає на стратегічну важливість регіону є забезпеченість природними ресурсами. В той час як Туркменістан, Казахстан і (в меншій мірі) Узбекистан контролюють вуглеводні регіону, майже всі запаси води Центральної Азії знаходяться в гірських районах Киргизстану і Таджикистану. В радянські часи ці ресурси просто перерозподілялися між республіками; але з часу проголошення незалежності багаті на вуглеводні ресурси держави почали вимагати платити за нафту і газ і відмовлялися платити за воду. Оскільки Киргизстан і Таджикистан контролюють води регіону, при цьому не маючи реальної можливості виробляти енергію, крім енергії води, то вони залежать від країн, які продають їм газ і нафту в зимовий період.

Це означає, що в часи напруженості між лідерами п'яти держав – історично між Киргизстаном, Таджикистаном і Узбекистаном – ці природні ресурси використовуються як важелі тиску по відношенню до сусідів, і будь-які суперечності можуть безпосередньо вплинути на переважно сільськогосподарське населення регіону. Якщо, наприклад, Узбекистан вирішить притримати поставку газу (як це було по відношенню до Киргизстану в 2014 році) [5], Киргизстан і Таджикистан будуть змушені використати більшість із запасів, які зберігаються в резервуарах, щоб виробити гідроенергію, що призведе до недостатньої кількості води для зрошення в наступний посівний сезон.

На місцевому рівні нестача води і електроенергії посилює незадоволення населення по відношенню до уряду, які, як вважається, не вміють керувати цими процесами, але також можуть викликати напруженість зі спільнотами в сусідніх країнах, з якими вони спільно використовують водні і іригаційні канали. Країни, які володіють енергоресурсами протистоять будь-яким спробам країн з водними ресурсами розширити їхню потужність з виробництва гідроенергії за допомогою будівництва дамб (наприклад, Рогунська дамба в Таджикистані і Камбарата-1 в Киргизстані), оскільки вони

можуть підвищити їхню вразливість через нехватку води [45]. Дослідження показують, що вплив кліматичних змін ймовірно тільки посилить напруженість між державами Центральної Азії по відношенню управління ресурсами в середній і довгостроковій перспективі.

Не дивлячись на десятиліття перемовин і спроб сприяти співробітництву, перспективи співробітництва з боку лідерів регіону щодо вирішення проблем з природними ресурсами не викликають довіри.

1.1.4 Проблема захисту кордонів

Складні лінії демаркації кордонів, наявність анклавів і ексclaveв, а також перетворення адміністративних кордонів в міжнародні кордони – все це було джерелом напруженості між державами Центральної Азії з часу незалежності. Міждержавні суперечності стосовно земель в більшій мірі були вирішені за останні тридцять років шляхом тривалого процесу демаркації і делімітації кордонів. Однак в деяких місцях все ще спостерігається напруженість, зокрема через доступ до пасовищ і культивованої землі на території між Киргизстаном, Таджикистаном і Узбекистаном (Додаток В).

Ця напруженість зосереджена особливо на стокілометровій ділянці між Ісфаринським районом Таджикистану і Баткенським районом Киргизстану. Конфлікт розгортається в основному на місцевому рівні, де напруженість і сутички є регулярним явищем, однак і прийняття рішень на національному рівні також впливає на ситуацію. Киргизстан вважає використання своєї землі в малонаселеному Баткенському районі громадянами Таджикистану з густонаселеним Согдійським районом загрозою для своєї територіальної цілісності і реагує нарощуванням інфраструктури в регіоні і політикою по обмеженню використання і покупки вільної землі громадянами Таджикистану. Ситуація загострилася у 2021 році, коли прикордонні сутички в Баткенському районі переросли в збройні зіткнення, в результаті яких загинуло більше 200 осіб цивільного населення [6].

Така політика посилює напруженість на місцевому рівні, і громадяни відчувають, що їх свобода і засоби існування ставляться під загрозу сусідньою

державою. Часто така напруженість загострюється відсутністю консультацій між сусідніми урядами і – якщо між урядами ідуть консультації і є угоди – недонесенням цих угод до відома місцевого населення. Напруженість також спостерігалася в районі приблизно трьохкілометрової ділянки між Киргизстаном і Узбекистаном, але вона була менш помітна через те, що узбецький кордон більше охороняється [29].

Управління кордонами між державами Центральної Азії також відіграє роль в розпалюванні напруженості як на місцевому, так і на національному рівні. На місцевому рівні присутність, поведінка і ставлення прикордонників посилює напруженість між спільнотами, які проживають по обидві сторони кордону.

Мають місце часті інциденти щодо переходу кордону через відсутність прозорості про законні вимоги щодо перетиння кордону, корупції і відсутність обізнаності громадян про свої права і процедури. Місцеві спільноти майже одноголосно заявляють про погані відносини з прикордонною поліцією, і часто звинувачують їх в залякуванні і вимаганні.

На національному рівні відкриття і закриття кордонів використовується як механізм реагування на загрози, які, як вважається, приходять від сусідніх держав чи для маніпулювання процесом прийняття рішень щодо спірних питань. Наприклад, Узбекистан періодично закриває кордон з Таджикистаном, щоб не дати будівельним матеріалам дійти до Рогунської дамби; в 2014 році Киргизстан закрив свої кордони з Таджикистаном у відповідь на інциденти на кордоні (ситуація повторилася в 2021 році, коли Киргизстан знову закрив свій кордон через ту ж причину).

Проблеми управління кордонами в Центральній Азії – включаючи корупцію і бар'єри для транскордонної торгівлі – означають, що регіон залишається вразливим для таких транскордонних загроз як організована злочинність і контрабанда наркотиків.

1.1.5 Організована злочинність та екстремізм

Мережі організованої злочинності займаються трафіком людей, контрабандою наркотиків, зброї, а також дорогоцінних металів, таких як золото і алюміній, через Центральну Азію [21]. Вважається, що приблизно 30% героїну, який виробляється в Афганістані, провозиться через держави Центральної Азії на шляху на ринки Росії і Східної Європи [68]. Також, дехто стверджує, що існує зв'язок між офіційними особами і наркоторговцями в усіх п'яти країнах, що в тій чи іншій мірі, впливає на внутрішню політику.

За результатами дослідження «Глобального індексу організованої злочинності-2021» можна побачити, що Центральна Азія в ньому займає досить високі позиції, зокрема: Таджикистан посідає 62 місце; Киргизстан – 72 місце; Узбекистан – 90 місце, і лише Туркменістан та Казахстан займають позиції в другій сотні рейтингу – 113 та 133 місце відповідно [21]. Слід сказати, що ланцюг злочинність-держава посилює ймовірність переростання політичної нестабільності в регіоні в насилля через доступ цих груп до зброї і «фізичної сили», в той же час підриваючи перспективи реформи державного управління.

Наразі немає ніяких чітких доказів того, що організовані злочинні мережі пов'язані зі збройними екстремістськими угрупованнями в регіоні, наприклад Ісламський рух Туркестану і Союз ісламського джихаду [17]. Безсумнівно, загрози екстремістів і терористів в Центральній Азії представлені в наративах урядів, коли вони оголошують проблеми регіону – як для того, щоб виправдати придушення, так і для залучення міжнародної підтримки.

Хоча фактичного насильства з боку екстремістських угруповань в Центральній Азії було дуже мало, є конкретна причина занепокоєння з приводу існування таких груп в регіоні [63].

Насправді більшу загрозу несе за собою політика не вибіркового придушення будь-якої ісламістської групи в регіоні, яка просуває форму ісламу, яка відрізняється від стриманої версії, яку приймає і підтримує держава. Всі, хто прагне сповідувати іслам незалежно чи пов'язувати його з

якоюсь конкретною політичною філософією, можуть піддаватися гонінням як злочинці чи «терористи». Саме тому такі політичні ісламські групи, як Хізб-ут-Тахрір и Джамаат Табліг заборонені (майже) всюди в регіоні, і багато послідовників цих груп відбувають тюремні вироки [17].

Можливе продовження цієї політики означає, що не дивлячись на те, що загроза збройного екстремізму є не надто високою, вона може посилитися в довгостроковій перспективі. На додаток, можна сказати про ризик підриву внутрішнього миру і безпеки, яку несе за собою загроза збройного екстремізму в деяких державах Центральної Азії.

1.2 Зовнішня політика КНР щодо Центральної Азії

1.2.1 Чинники залучення КНР у Центральну Азію

Стратегія Китаю щодо Центральної Азії обумовлена трьома факторами:

- Міркування власної безпеки: цілеспрямовані зусилля із запобігання розвитку транскордонних ситуацій в Центральній Азії, які можуть сприяти зростанню сепаратистських рухів, особливо серед уйгурського етносу в західній китайській провінції Сіньцзян.
- Економічна експансія: необхідність підтримання національного економічного зростання за рахунок розвитку виробництва, ринків і ресурсної бази, як всередині країни, так і за її межами.
- Геополітика: необхідність протистояти іншим потужним гравцям в регіоні, зокрема Росії і США, чи забезпечувати баланс сил з цими гравцями.

Китай, безумовно, занепокоєний нестабільністю в провінції Сіньцзян і в західних регіонах країни в цілому. З одного боку, в Сіньцзяні проживає значна кількість уйгурів, але там також є і великі спільноти казахів, киргизів, таджиків і татар; з іншого боку, у всіх країнах Центральної Азії є уйгурські спільноти: в основному в Казахстані, але також і в Киргизстані, Таджикистані і Туркменістані. Тому в контексті забезпечення безпеки більшість китайських аналітиків розглядають Сіньцзян як частину Центральної Азії [16].

Китай розглядає етнічно мотивований сепаратизм в державах Центральної Азії як загрозу, яка може легко перекинутися і на Сіньцзян. Тому

реалізація жорстких заходів безпеки, скоординована політика китайського уряду спрямована на розвиток цього економічно відсталого регіону, а також перенесення ханських китайців в Сінзьян, де раніше уйгури і мусульмани склали більшість. Прогнозується, що економічний розвиток послабить фактори радикалізації і екстремізму в СУАР.

Наступний фактор поєднує китайську стратегію щодо Центральної Азії до більш широкого імперативу підтримання темпів економічного зростання. Це принципово важливий фактор в збереженні нинішнім керівництвом своєї легітимності, і як наслідок, контролю в Китаї.

Третій фактор пов'язаний з більш широким контекстом відносин Китаю з країнами Центрально-Азійського регіону, де головну роль відіграють міркування балансу сил в регіоні. Тут, звичайно, варто враховувати і багатовікову історію «Великої гри» між державами цього регіону через його ключове стратегічне розташування і великої кількості ресурсів [77]. На поточну динаміку вплинули такі події як розпад СРСР, військова присутність США в Афганістані, побоювання Китаю опинитися в оточенні у зв'язку із зміщенням акценту в політиці США в сторону Азії і територіальними суперечками в Південно-Китайському і Східно-Китайському морях.

Всі перераховані фактори – це призми, через які можна розглядати колишню і нинішню політику Китаю відносно Центральної Азії. Неправильно було б виділяти якийсь конкретний фактор, применшуючи значимість інших факторів, оскільки це означало б спрощення складної ситуації, де в різні періоди на перший план виходили ті або інші міркування.

1.2.2 Економічний вимір

На початку 90-х рр. п'ять центральноазійських держав вийшли на міжнародну арену в якості незалежних акторів вперше з 19 століття. Від моменту, коли Російська імперія почала свою політику експансії в Центральній Азії у 18 столітті аж до розпаду Радянського Союзу, існувало 5 регіональних республік на політичному просторі, в якому домінувала Росія. Складаючись із різних «соціокультурних» меншин, цей політичний простір

представ із себе свого роду «світову імперію», якою керує «тяжкий адміністративний, фіскальний і бюрократичний апарат» [64].

Центральноазійським державам – тоді радянським республікам – відводилася роль імперської периферії. Ізольовані від іноземного впливу держав, вони проводили політику, орієнтовану і контрольовану Москвою [41].

Після цього, більше не будучи залежними, ці держави частково взяли під свій контроль їхній економічний потенціал, який вони прагнуть розвивати, відкриваючи нові зовнішні зв'язки і партнерські відносини. Таким чином, вони стали ціллю для могутніх акторів з їхнього найближчого оточення, тобто ключових гравців, які почали активно досліджувати регіон. Китай, не будучи виключенням, став незамінним торговельним партнером п'яти держав, і в той же час важливим, хоча не зовсім очевидним, учасником регіонального порядку денного в сфері безпеки.

Не дивлячись на те, що Центральна Азія знаходилася у фокусі китайської зовнішньої політики відносно короткий термін, він уже продемонстрував значний прогрес. Орієнтуючись в основному на економічні інтереси в регіоні, Китай є одним із найактивніших учасників в ньому, чия присутність втілена в ініціативі «Один пояс, один шлях» (далі Ініціатива або ОПОШ) чи ініціативі «Новий шовковий шлях». Хоча центральноазійський вектор Китаю в Азії почав розвиватися ще до 2013 року (рік запуску ОПОШ), Ініціатива дала визначену орієнтацію, раніше унітарної комерційної діяльності, і більше політизувалася.

Хоча в першу чергу, Ініціатива є комерційним проектом, інші цікаві аспекти можна побачити при детальному розгляді. Якщо не брати до уваги офіційні заяви, то реалізацію зовнішньополітичної стратегії КНР можна охарактеризувати як присутність «скрізь і всюди». Поряд із економічною експансією, Піднебесна нарощує свою присутність в ряді інших сфер: дипломатична, військова і кібербезпека. Крім того, його розширення вимірюється не тільки в різних сферах, але також має і географічний вимір [53].

Політичний аспект ОПОШ також підкреслюється тим фактом, що він не є якимось чітко запланованим проектом із спеціально визначених списком заходів, але замість цього «медіа дискурс про Шовковий шлях і новий прояв китайської м'якої сили, і його мирний підйом» доповнюється вже існуючою комерційною діяльністю Китаю закордоном [83]. Цей продуманий наратив спрямований на забезпечення підтримки Китайської держави з боку своїх громадян, особливо тих, які живуть закордоном, що ще раз підкреслює традиційно існуючі міцні зв'язки між китайською державою і її громадянами. Дискурс Шовкового шляху виходить за рамки простого просування китайської мови, комерційної діяльності, але створений для поширення китайської «моделі» - моделі державної організації економічної системи, і на більш високому рівні, моделі ведення міжнародних відносин. Таким чином, це ефективний інструмент м'якої сили, який в кінцевому результаті просуває національні інтереси КНР і встановлює те, що він вважає своїм «законним місцем» в міжнародній політичній системі, Ініціатива «Один пояс, один шлях» є невід'ємною частиною китайської зовнішньополітичної стратегії.

Рішення Сі Цзіньпіна оголосити про запуск Ініціативи саме в Казахстані не випадкове. Найбільша держава, найрозвиненіша економіка регіону, Казахстан відіграє ключову роль в реалізації ОПОШ. Слідуючи імпульсу, який передав Китай, Президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв активно просуває національний проект, який є частиною стратегії «Казахстан-2050», «Нұрлы жол» («Світлий шлях»), що спрямований на розвиток транспортних мереж, логістики, житла і освіти, а також промисловості і енергетики [20]. Казахська ініціатива повністю відповідає логіці ОПОШ і слугує жестом високої оцінки нового проекту «Шовковий шлях».

Варто сказати, що Казахстан не єдиний, хто сприятливо відізвався про китайський проект. Політичні еліти інших центральноазійських держав з ентузіазмом вітають китайських інвесторів, зокрема, Киргизстан і Таджикистан. Тим не менше, такий «привітний підхід» до економічного прогресу КНР в регіоні варто розглядати, не роблячи значний розрив між

високою і низькою політикою. Вибір зовнішньої політики робиться і здійснюється в основному політичними елітами на найвищому рівні і не повинен відповідати суспільним інтересам. Саме це і можна спостерігати в деяких державах Центральної Азії. Доки влада і її оточення прагне залучити китайські інвестиції в свої країни, громадська думка їхніх громадян значно стриманіша. Протести, які розпалюються ксенофобами, час від час виникають в Киргизстані і Таджикистані, але також і в Казахстані, як наприклад було в 2016 році після внесення змін до Кадастрового кодексу, які дозволяли здавати іноземцям в оренду на термін до 25 років. Слід сказати, що ще навіть до земельної реформи, опитування громадської думки в 2007 році, показали негативне ставлення 18% опитаних до трудових мігрантів з Китаю, а в 2012 році цей показник зріс до 33% [18].

Негативне ставлення ще більше загострилося після публікації у вересні 2018 року доповіді Human Rights Watch про табори для затриманих в Сінцзяні, в якому говориться про масові утиски етнічних казахів, які проживають в Китаї [3].

Однак Китай повний готовності розширити свою присутність на ринках країн Центральної Азії, не дивлячись на складності, пов'язані з такими обставинами. У зв'язку з цим, регіон відповідає внутрішнім і іноземним інтересам Китаю. По-перше, він відповідає потребам власного розвитку Китаю за рахунок диверсифікації джерел імпорту, і в той же час, підживлюючи його економічне зростання. Ринок Центральної Азії пропонує комерційні можливості, які можуть допомогти Китаю керувати своїм надлишком виробництва. Тому Пекін докладает значних зусиль в будівництво залізничних доріг, аеропортів і електромереж, іншими словами, в «жорстку» інфраструктуру. Шляхом такої «інфраструктурної дипломатії» Китай розраховує на збалансування внутрішньої економічної ситуації і забезпечення стабільного економічного зростання [74].

Крім того, налагоджування енергетичного співробітництва з Китаєм, який в 2017 році став світовим найбільшим експортером, який обігнав навіть

США, є можливістю, яку не варто упускати [73]. Навіть з урахуванням зниження темпів економічного розвитку, потреби Китаю в енергії все ще будуть колосальними. Він вимушений вдаватися до імпорту не тільки тому, що власних запасів недостатньо для свого багато чисельного населення, але і у зв'язку з гострою необхідністю відійти від вугільних запасів, які складають основну частину (близько 70%) енергетичного балансу. Будучи найбільшим в світі споживачем вугілля (50, 8% світового споживання станом на 2022 рік [9]), Китай страждає від серйозного впливу на навколишнє середовище, викликане вугільною промисловістю. Таким чином, щоб збалансувати свої постійно зростаючі потреби в енергії і екологічну кризу, що поглиблюється, Китай змушений імпортувати ресурси з-за кордону, посилюючи свою залежність від міжнародних ринків. Сьогодні, більша частина сирової нафти, яка імпортується Китаєм, надходить з Близького Сходу, в основному з Саудівської Аравії, Оману та Ірану. Будь-яка дестабілізація, яка зачіплює ці країни, означає неминучі наслідки і для Китаю. Тому, щоб звести до мінімуму наслідки свого вразливого положення, КНР прагне диверсифікувати джерела імпорту природних ресурсів, відкриваючи нові географічні райони. В цьому плані вирішальним фактором є близькість держав Центральної Азії.

Своїми запасами республіки Центральної Азії зобов'язані в першу чергу Каспійському морю, узбережжю, де знаходяться важливі родовища енергетичних ресурсів. Зокрема, дві країни, розташовані на березі моря, Казахстан і Туркменістан, є сьогодні крупними регіональними експортерами нафти і природного газу відповідно. Китайські великі компанії, такі як Китайська національна нафтогазова корпорація (КННК), Сіпорес, Китайська національна офшорна нафтова корпорація (СНООС) дуже зацікавлені в родовищах нафти і газу в Центральній Азії, і вони внесли величезний вклад в будівництво газо- і нафтопроводів, які з'єднують дві держави, на територію Китаю [36]. В той час як Китай таким чином диверсифікує джерела своїх вуглеводнів, центральноазійські держави розширюють своє торговельне партнерство, хоча із різним успіхом. Якщо у випадку з Казахстаном

торговельна угода з Китаєм є одним із можливих варіантів, Туркменістан опиняється у більш вразливому становищі.

Однак не варто переоцінювати енергоресурсний потенціал центральноазійських родовищ. Вони не тільки залишаються не порівнюваними до, наприклад, російських, але і є важкими для видобутку і потребують дорого вартісних передових технологій. В цьому контексті передові китайські компанії стикаються з невеликими перешкодами в успішному доступі до центральноазійського ринку вуглеводнів. Навіть після закріплення на регіональному ринку і налагодженні потоку до його території, китайські підприємства продовжили отримувати доступ до європейського ринку через центральноазійські компанії. Наприклад, ще в 2013 році китайські компанії в Казахстані володіли акціями близько 20 місцевих підприємств, а їх участь коливається від 50% до 100% [81]. Відповідно статистика показує, що експорт сирової нафти в Китай знизився з 19% в 2013 році до 5% в 2016 році, в той час як її експорт в Європу складає близько 80% всього експорту [27]. Тут можна допустити, що центральноазійський ринок вуглеводнів є лише зв'язуючою ланкою між китайськими енергетичними гігантами і європейським ринком, а не кінцевою ціллю.

Транзитний потенціал Центральної Азії визначається її географічним положенням. Знаходячись в оточенні динамічних регіональних гравців, держави є ланкою, яка з'єднує Китай і Європу, яка є ключовим пунктом призначення ОПОШ. Зараз морські маршрути експлуатуються більше, ніж транспортні коридори Центральної Азії за рахунок більшої вантажопідйомності суден. Тим не менш, Китай робить акцент і на сухопутних маршрутах, оскільки наземний транспорт швидший. Наприклад, Транскаспійський транспортний коридор, протяжністю більше 6500 км, який починається в Китаї і проходить через Казахстан, Азербайджан, Грузію і доходить до Європи. За оцінками, коридор повністю проходиться за 14 днів, в той час як по морю це зайняло б близько 60 днів [69].

Вигода, яку держави Центральної Азії можуть отримати з їхнього транзитного потенціалу, крім матеріальної, полягає в зміцненні міжрегіональної пов'язаності, що необхідно для реалізації транс регіональних комерційних проектів Китаю, а також для позитивної динаміки самого регіону. Зараз труднощі між державами, створюють серйозні ускладнення для транс регіональної комерційної діяльності, про що свідчить дипломатична суперечка між колишнім президентом Киргизстану Алмазбек Атамбаєвим і президентом Казахстану Нурсултаном Назарбаєвим в жовтні 2017 року, коли на кордоні двох країн виникли величезні затори. Так само візові режими довгий час були проблемою, які перешкоджали торговельним обмінам, як у випадку з візовим режимом на таджицько-узбецькому кордоні, який був скасований не раніше березня 2018 року. Не дивлячись на значний прогрес, особливо з приходом до влади нових політичних еліт, ще є місце для удосконалення.

Прискорення обігу товарів і диверсифікація способів їх доставки надають значний актив для Китаю, дозволяючи, з одного боку, розширити його комерційну діяльність, а з іншого – мати різноманітні варіанти логістики, забезпечуючи його економічну незалежність. Це особливо актуально з позиції настороженості Сполучених Штатів щодо «мирного підйому Китаю» і їх зусиль по стримуванню економічної експансії.

В цілому, участь держав Центральної Азії в ОПОШ є палкою з двома кінцями. Як заявили китайські офіційні особи, новий проект «Шовковий шлях» відповідає інтересам держав Центральної Азії і є вигідним для регіону. Жорстка інфраструктурна дипломатія справді мала успіх в п'яти республіках, які вважають її альтернативою для європейської і американської м'якої інфраструктури, яка спрямована на боротьбу з корупцією і просуванням вільної незалежної ринкової економіки. Хоча остання прагне вирішити фундаментальні проблеми, а не їх наслідки, китайський підхід є більш привабливим для держав Центральної Азії, оскільки він пропонує більш практичні рішення в короткостроковій і середньостроковій перспективі [53].

Стратегія м'якої інфраструктури навряд чи може бути застосована в цьому регіоні, враховуючи характер місцевого самоуправління. В основному авторитарні, які прагнуть консолідувати владу і забезпечити свою спадкоємність шляхом надання відчутних і видимих наслідків їхнього управління.

Таким чином, проекти з жорсткою інфраструктурою більше відповідають логіці місцевих органів влади, ніж «абстрактним» демократичним реформам.

Однак, крім очевидних переваг, китайська економічна експансія має тенденцію до виникнення ризику залежності для центральноазійських республік, їхнє відставання економіки від китайської, чого можна уникнути тільки якщо консолідувати значні політичні і дипломатичні зусилля.

1.2.3 Політичні цілі КНР

Китайська Народна Республіка за останні десятиліття стала одним із ключових акторів міжнародних відносин. Вона займає провідні позиції в світі за темпами економічного росту, за рівнем ВВП тощо. Крім того, Китай сьогодні є одним із важливих політичних гравців на світовій арені, і вже давно припинив бути суто регіональною азійською державою. Таке становище, яке КНР зайняла завдяки своїй історичній могутності, а також рівню економічного розвитку і політичної ваги, обумовлює той факт, що вона прагне просувати свої інтереси практично в усі регіони світу. Одним із найбільш важливих для КНР є Центрально-Азійський регіон, який знаходиться до Китаю ближче всього. Про його значення для китайської політики можна судити по тому, наскільки серйозною і системною стала економічна присутність КНР в ньому, а також політичним контактам з Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Узбекистаном і Туркменістаном, тобто країнами, які традиційно входять до складу Центральної Азії. В 90-ті рр. і в перші два десятиліття XXI століття ставлення Китаю по відношенню до центральноазійських держав еволюціонувало в тісні і систематизовані.

Як відомо, в 1991 році розпався Радянський Союз. Це призвело до появи біля кордону КНР ряду нових незалежних держав, і як наслідок, до необхідності з боку Китаю напрацювати чітку зовнішньополітичну стратегію по відношенню до країн Центральної Азії, якої до цього часу не існувало. Крім того, в ці роки характеризуються збільшенням рівня конфліктності в Центральній Азії. Особливе занепокоєння у Китаю викликала ситуація в Таджикистані, Казахстані і Киргизстані, з якими він межує. У зв'язку з цим першопочатковим інтересом КНР в Центральній Азії стало забезпечення безпеки в прикордонних регіонах, перш за все в Сіньцзянь-Уйгурському районі (СУАР), який відомий своєю періодичною нестабільністю. Початковими задачами китайського керівництва в Центральній Азії стали: боротьба з екстремізмом і сепаратизмом, стабілізація ситуації, прикордонне врегулювання і налагоджування нормальних відносин з новоствореними державами. Як підкреслюють деякі науковці, на початку і в середині 90-х рр. Центрально-Азійський регіону не був пріоритетним у зовнішньополітичній стратегії Піднебесної, однак варто сказати, що Китай був крайнє зацікавлений в збереженні стабільності в ньому для забезпечення внутрішнього спокою [50].

Початком політичних відносин КНР з країнами Центральної Азії можна вважати 1992 рік, коли були встановлені дипломатичні контакти Китаю з Узбекистаном (2 січня), Казахстаном (3 січня), Таджикистаном (4 січня), Киргизстаном (5 січня) і Туркменістаном (6 січня). Тоді ж і почалося врегулювання прикордонних спорів, з цією метою в Мінську була проведена зустріч в форматі «4+1» (Росія, Киргизстан, Казахстан, Таджикистан і Китай), яка стала початком до появи «шанхайської п'ятірки» і створенню в майбутньому Шанхайської організації співробітництва (ШОС) [93]. Остаточне вирішення питань, які стосуються кордонів, відбулося на межі 1990-2000 рр. В 1998 році були врегульовані суперечності з Казахстаном, в 1999 році – Киргизстаном, а в 2002 році – з Таджикистаном.

В перші роки взаємовідносин, важливо було позначити контури і шляхи розвитку Китаю з новоствореними державами. Проводилися регулярні взаємні консультації з питань безпеки між дипломатичними представниками країн. А в 1994 році відбувся перший візит одного із керівників КНР в країни регіону. Прем'єр Держради КНР Лі Пен, виступаючи в Ташкенті, визначив основні напрямки розвитку відносин з країнами Центральної Азії [38].

В 1996 році відбулося створення так званої шанхайської п'ятірки, до якої увійшли Росія, Китай, Таджикистан, Киргизстан і Казахстан. Ці країни заключили угоду про зміцнення довіри у військовій сфері в межах кордонів. В 1997 році ці держави погодилися зменшити численність збройних сил на кордонах. Ще через рік представники вищезгаданих республік знову зустрілися, щоб обговорити більш широкий спектр питань, пов'язаних з безпекою: міжнародний тероризм, організована злочинність, незаконний обіг зброї, незаконний оборот наркотиків, а також релігійний екстремізм і національний сепаратизм [93].

В 2001 році країнами-учасницями «шанхайської п'ятірки» і Узбекистаном, який приєднався до них, була створена Шанхайська організація співробітництва. Цілями її діяльності стало «зміцнення між державами-членами взаємної довіри, дружби і добросусідства; розвиток багатопрофільного співробітництва з метою підтримання і зміцнення миру, безпеки і стабільності в регіоні, сприяння побудові нового демократичного, справедливого і раціонального політичного і економічного порядку; спільна протидія тероризму, сепаратизму і екстремізму в усіх їх проявах, боротьба з незаконним оборотом наркотиків і зброї, іншими видами транснаціональної злочинної діяльності, а також незаконною міграцією» [22].

Зміна місця Центральної Азії в китайській зовнішньополітичній стратегії відбулося на початку XXI століття з приходом в 2003 році до влади Ху Цзіньтао, який в тому ж році висунув нову концепцію розвитку міжнародної політики КНР, названу спочатку «мирним підйомом», а потім було перейменовано в «гармонічний розвиток». В основі цієї ідеї було покладено

зміцнення місця КНР в регіоні і в світі, посилення Китаю і залучення його в світові справи. Таким чином, відбувся відступ від стратегії Ден Сяопіна, який говорив, що Китаю необхідно «зміцнювати позиції, холоднокрівно спостерігати, впевнено реагувати на зміни, приховувати свої можливості, не привертати до себе уваги, ніколи не прагнути до лідируючих позицій, робити свої конкретні справи» [31]. У зв'язку з появою нової концепції регіон перестав бути периферійним і набув для КНР важливого стратегічного значення. Це призвело до зміцнення взаємовідносин з країнами регіону, до їх систематизації і поглиблення.

Сучасний етап відносин КНР і країн Центральної Азії можна почати з 2013 року, тобто з приходом до влади у Піднебесній Сі Цзіньпіна, який зробив ставку на посилення позицій КНР в різних регіонах світу, в тому числі Центрально-Азійському. В тому ж році глава Китаю в Астані запропонував амбіційний проект «Економічний пояс Шовкового шляху», який пізніше був переформатований в ініціативу «Один пояс, один шлях». Ця концепція стала не тільки економічним, але і політичним проектом, про що буде розказано в цьому дослідженні детальніше.

Зараз політичні інтереси Китаю в Центральній Азії полягають в тому, щоб, по-перше, забезпечити безпеку і стабільність в регіоні для боротьби із сепаратизмом та тероризмом; по-друге, зберегти стабільне становище в СУАР, ситуація в якому напряму залежить від сусідніх держав; по-третє, втілити в життя ідею «китайської мрії», яка полягає у відродженні китайської могутності і побудові багатополярного світу [97].

Висновок до Розділу 1

Отже, будучи розташованим на перехресті Європи, Близького Сходу і Азії, Центрально-Азійський регіон – це регіон, який має надзвичайно важливе геостратегічне положення. Регіон є місцем зіткнення інтересів ключових міжнародних гравців, що по суті робить його ареною їх політичного впливу.

Хоча теоретично регіон є демократичним, практика показує, що внутрішня динаміка перебуває на межі авторитаризму, що є досить таки дестабілізуючим внутрішньо національним фактором.

Варто зауважити також, що регіон хоч і не є високорозвиненим в економічному плані, проте володіє великим запасами природних ресурсів, переважно енергетичного характеру.

Говорячи про регіон Центральної Азії слід сказати і про те, що там спостерігається велика кількість прикордонних конфліктів, які фактично не вирішуються, а заморожуються, що призводить до їх ескалації в майбутніх перспективах, що власне можемо бачити і на сьогоднішній день.

Суперечності у прикордонних ділянках, а також територіальна близькість до потенційно нестабільних країн, породжує виникнення таких негативних явищ як організована злочинність, що включає незаконний обіг наркотиків та зброї, що часто відбувається не без участі офіційних осіб; а також сприяє виникненню екстремізму і тероризму, що хоч і не має достатніх проявів, але все ж негативно впливає на внутрішню ситуацію в регіоні.

За вплив над регіоном, як вже зазначалося, борються провідні світові актори: Росія, США та Китай. Для Китаю цей регіон є важливим з перспективи трьох факторів: забезпечення національної, економічна експансія та геополітичні переваги, які можна отримати від регіону.

Загалом, Китай значно представлений в Центральній Азії, як в політичному, так і економічному плані. І якщо раніше, регіон не викликав високого інтересу у Піднебесної, то зараз ситуація змінилася і він поступово набуває все більшої важливості для КНР.

РОЗДІЛ 2.

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ КИТАЮ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ

2.1 Зростання участі Китаю в справах безпеки центральноазійських держав

Логіка ініціативи «Один пояс, один шлях» не обмежується виключно комерційним прибутком. Щоб пояснити тісний зв'язок між економічними цілями Китаю і міркуваннями безпеки в Центральній Азії, слід визначити причинно-наслідкові зв'язки між цими двома сферами.

На відміну від інших акторів з глобальними амбіціями, Китай проявляє стриманість, коли справа стосується проектування своєї військової могутності закордон. Єдина закордонна військова база знаходиться в Джібуті і до цього часу Китай настоює на тому, щоб вважати її своїм «допоміжним об'єктом» чи «логістичним центром», і аж ніяк не «військовим плацдармом» [95]. Крім того, якщо не брати до уваги військових навчань і миротворчих місій ООН, китайські військовослужбовці не брали участі в жодній кампанії за межами країни з часів війни у В'єтнамі.

Тим не менш, більш детальне вивчення стратегії Китаю може виявити деякі невідповідності між його іміджем чисто економічної держави, яка не бажає займати активну позицію в питаннях безпеки і військових справ, і його зростанням військових витрат і збільшення мережі безпечових угод про співробітництво. Рівень витрат Китаю неухильно зростає з 1995 року. Якщо наприклад, в 2000 році він складав близько 23 мільярдів доларів, то в 2022 році цей показник дорівнює 229 мільярдам доларів [58]. По відношенню до ВВП, не відбулося якихось якісних змін з 2000 року: військовий бюджет складає 2,2% ВВП країни в 2000 році, і 1,5% у 2022 році.

Таким чином, при тому, що частка військових витрат в бюджеті більш чи менш залишається приблизно на тому ж рівні, його кількість постійно збільшується. Сьогодні в Китаю другий за величиною військовий бюджет після США, переважаючи «визнані» військові держави такі як Росія, Франція

чи Індія [23]. Тому очевидним є той факт, що КНР стала однією із військових держав, однак на даний момент незрозумілим є те, чи зможе Китай стати світовою військовою державою. Спостереження за його зовнішньою політикою настановлює на висновок про те, що його військовий потенціал в більшій мірі проектується на регіональний масштаб, особливо в Південно-Китайське море, по відношенню до якого Китай має конкретні інтереси і чітку політичну позицію. Що стосується віддалених географічних зон, то їх військова участь залишається скоріше виключенням, ніж правилом. В такому випадку, залишається відкритим питання як поєднати свій військовий потенціал, який перевищує офіційно оголошені військові амбіції.

В ЗМІ і різних академічних колах спекуляції на тему «камінг-ауту» доволі часто виникають, сценарії поки що залишаються невизначеними. І все ж, що можна винести із цих даних – сприйняття влади Китаєм. Більш конкретно, питання про фактичне використання його військового контингенту саме по собі значення не має. Це можливість ввести його в імплементацію, в короткий термін в будь-якій стратегічній зоні, що важливо і тому в більш загальному плані він представляє собою фундаментальний компонент його сили.

Цей висновок можна застосувати до держав Центральної Азії. Участь Китаю в регіоні є досить значною, коли справа йде про економіку, хоча він і менш відчутний в сфері безпеки. Цікаво, що тут ці дві сфери тісно пов'язані, оскільки економічний успіх Китаю в Центральній Азії напряму залежить від ситуації з безпекою останнього. Варто зауважити, що саме мається на увазі під безпекою. Перш всього, цей термін має подвійний вимір: з одного боку, справа йде про політичну, економічну і воєнну безпеку центральноазійських держав; з іншого – безпеку самої присутності Китаю.

Після розпаду Радянського Союзу різні іноземні держави намагалися «завоювати» ринок Центральної Азії і кинути виклик одне одному. Так, наприклад, можна було спостерігати значний зсув економічного впливу від Росії до Китаю, який в даний час зацікавлений в збереженні свого вигідного

становища [53]. Що стосується питань безпеки, то конкуренція в першу чергу стосується США, Росії і знову ж таки Китаю, для яких безпека є неодмінною умовою економіки, а економіка є інструментом забезпечення безпеки. Тому, далі спробуємо зрозуміти, які внутрішні фактори в Центральній Азії складають ландшафт безпеки в регіоні, і як Китай вносить свій вклад в цей порядок денний в сфері безпеки, щоб спростити свою економічну присутність і захистити її від зовнішніх загроз.

Як уже раніше зазначалося, безпека – це багатогранний термін, який слід розглядати не в конкретному сенсі, а з розумінням його природи. Загалом, її можна поділити на військову, політичну, економічну, соціальну та екологічну [62]. Перевага цієї інтерпретації полягає в тому, що вона відображає не тільки міждержавні відносини, але і міжособистісні відносини суспільства і держави, що дозволяє скласти більш широкую картину. Іншими словами, держава більше не представляється як «дегуманізований інституційний апарат» [72].

2.1.1 Політична безпека

Перші передумови нестабільності в Центральній Азії можна знайти в національній політиці радянських урядів і прикордонній демаркації, коли деякі групи опинилися меншинами і дистанціювалися від свого народу (наприклад, киргизькі анклави в Узбекистані). Якщо в той час кордони, які розділяли радянські республіки, мали невелике значення і слугували в основному адміністративними маркерами, починаючи з 1991 року вони стали відчутною перешкодою для встановлення стабільних і дружніх відносин між державами регіону. В результаті, десятиліття після розпаду СРСР було означене етнічними конфліктами, територіальними спорами і громадянською війною в Центральній Азії. Зіткнення були особливо в частині Ферганської долини, де перетинаються кордони Узбекистану, Киргизстану і Таджикистану, і де до цього часу відбуваються збройні конфлікти (Ош, Аджижан) [43].

Крім того, після розпаду комуністичної держави, країни Центральної Азії зазнаючи політичних перетворень були в пошуках нового політичного режиму Як у випадку з Росією, демократичний варіант був відкритий для них

і, наприклад, для Киргизстану, який поступово намагався застосовувати «західну» модель [101]. Інші держави, однак, назвали його несумісним з їх початковим соціальним порядком. Ці держави не пройшли такий самий історичний шлях, який веде до демократичного сприйняття політичної організації як західні країни. Таким чином, підтримання прав людини і прозорість, основні умови співробітництва з США та ЄС, не робляться надто просто. Не говорячи уже про те, що до недавнього часу Узбекистан, і тим не менше, Туркменістан залишалися авторитарними і закритими для світу.

Переживши великі потрясіння (громадянська війна в Таджикистані в 1992-1997 рр., Андижанський інцидент 2005 року, політична криза в Киргизстані в 2010 році), держави Центральної Азії досягли значного прогресу. Цікаво, що зміна влади в Узбекистані в 2016 році і в Киргизстані в 2017 році, пройшли мирно і нові лідери ніби виступають за регіональне співробітництво і політику добросусідства.

2.1.2 Економічна безпека

З цієї точки зору проблема пов'язана зі слабкою економікою держав Центральної Азії, яка спирається або на сільськогосподарський сектор (Узбекистан, Киргизстан, Таджикистан, або на енергетичний (Казахстан, Туркменістан), що створює вразливість перед іноземними державами. Через відсутність фінансових засобів вони опиняються не в стані побудувати комплексні регіональні інфраструктурні системи, які колись існували, але з того часу або застаріли, або були знищені. Радянська економіка, основана на поділі праці функціонувала нормально в результаті тісного зв'язку радянських республік, чого в Центральній Азії вже немає. Багаточисленні міжрегіональні проекти, такі як гідро- і електроенергетика, а також торговельні відносини з того часу прийшли в занепад. Відродження інфраструктури і систем зв'язку і стимулювання економічного зростання має важливе значення не тільки для самого регіонального розвитку, але і для залучення іноземних інвестицій, в тому числі і з Китаю. До цього часу розрив між центральноазійськими державами і їх східним сусідом очевидні.

2.1.3 Військова безпека

Ландшафт безпеки в Центральній Азії багато в чому визначається зовнішніми факторами, особливо близькість Афганістану і Пакистану. Таджикистан і Узбекистан, безпосередньо занепокоєні їхніми південними сусідами, і мають справу із загрозою, яку представляють їх нестабільні політичні режими, проблеми із незаконним обігом наркотиків і терористичних рухів. Контроль над зовнішніми кордонами ускладнюється тим, що це гірський ландшафт. Тому, контрабандисти легко перетинають афгано-таджицький і афгано-туркменський кордони, які слугують основними проходами для терористів і наркаторговців в Центральній Азії, а звідти в Росію і Китай.

Узбекистан і Киргизстан постраждали від декількох терактів, починаючи з 90-х років, в основному у виконанні ІРУ (Ісламський рух Узбекистану), зокрема в Ташкенті (1999, 2004, 2005 [59]), Бішкеку (2002 р.) і Ош (2003 р.). Після репресивних заходів, спрямованих на протидію діяльності ІРУ, його керівникам довелося переховуватися в Афганістані. В кінці кінців, вони об'єдналися з Талібаном. Дві інших держави Центральної Азії, які вціліли від тероризму, останнім часом також стали мішенню ісламістських радикалів. Казахстан, населення якого на 70% складається з мусульман, постраждав від терактів в 2016 році в Актобе і Алмати. Так само і Таджикистан, де теракт відбувся в липні 2018 року, що стало першим збройним інцидентом такого плану з 2010 року. Таким чином проблема тероризму була внесена на повістку дня і цих двох держав. Такий контекст безпеки кидає тінь на регіональні економічні ініціативи.

2.2 Шанхайська організація співробітництва як механізм впливу на порядок денний безпеки у Центральній Азії

Вивчення багато численних аспектів питань безпеки в Центральній Азії дозволяє визначити форми участі Китаю в регіональних справах, які в свою чергу можуть проявитися і в різних конфігураціях. Як правило, забезпечення стабільності в Центральній Азії діє на двох підставах. З одного боку, КНР

використовує економічні важелі для усунення глибинних причин тероризму і сепаратизму. З іншого боку, Китай залучений до дипломатичного і військового співробітництва з державами Центральної Азії, але разом із зовнішніми акторами з відчутною присутністю в регіоні.

З точки зору Китаю, навколишнє середовище є важливим елементом формування соціальної динаміки. Беручи до уваги те, що економічні умови достатньо сприятливі для задоволення потреб населення, ризик поширення радикальних і екстремістських течій значно нижчий. Як зазначає Антуан Гарапон: «китайці непохитно впевнені в міцному потенціалі економіки для вирішення проблем» [60]. І в цьому випадку економічний розвиток не тільки кінцева мета, а в той же час дієвий засіб забезпечення стабільності і безпеки. В цьому сенсі ОПОШ можна розглядати як частину стратегії безпеки Китаю.

Однак реакція Китаю на загрози безпеки в Центральній Азії, схоже, виходить за рамки чисто економічної логіки підтримки регіональної стабільності і поступово питання безпеки набувають більш політичного характеру і відповідно дипломатичної координації. Вже в кінці 90-х рр. Китай об'єднав свої зусилля в Центральній Азії з Росією, співробітництво це вилилося у створення в 2001 році Шанхайської організації співробітництва (ШОС). Спочатку ШОС задумувалося як чисто співробітництво в сфері безпеки. Разом з Росією в рамках ШОС, Китай почав боротьбу з «трьома вісями зла»: тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом. В рамках цієї політики Китай уклав антитерористичну угоду про співробітництво з республіками Центральної Азії протягом першого десятиліття 2000-х рр.. Це супроводжувалося наданням матеріальної допомоги, в тому числі і військової техніки, як наприклад для Таджикистану з 2003 року [40]. В 2015 році ЗМІ згадували про торговельну угоду між Китаєм, з одного боку, і Туркменістаном і Узбекистаном з іншого, яка стосувалася продажу складних систем ППО.

Хоча сили ШОС не вели реальних бойових дій в Центральній Азії, Китай провів спільні антитерористичні військові навчання, вперше об'єднавши киргизькі і китайські збройні сили в 2002 році («Навчання-01»)

[66]. Спільні китайсько-таджицькі навчання пройшли в 2006 році («Взаємодія-2006») [80]. Спільні навчання були організовані і за участі Казахстану («Тянь-Шань I») в 2006 році [100] і спільні навчання з Таджикистаном і Киргизстаном («Тянь-Шань II») в 2011 році [47]. Крім того, ШОС створила Регіональну антитерористичну структуру (РАТС) з метою збору, аналізу і обміну відповідною інформацією, для створення бази даних про терористичні мережі і підтримки зв'язку з іншими безпековими організаціями.

Не дивлячись на стабільність на папері, еволюція ШОС, особливо у другому десятилітті 2000-х рр., зазнала деяких «політичних зигзагів». Почнемо з того, що форма, яку обрала Шанхайська організація співробітництва відрізняється від «традиційної» організації безпеки. На відміну від ОДКБ, це не справжній альянс, а скоріше регіональний форум. Деякі дослідники зазначають, що «ця організація ближче до неінституціональних об'єднань на кшталт G8 чи G20, а не до ЄС чи ОБСЄ». Для роботи над цілями, які ставить перед собою Організація, вона обрала «аморфний форум», який слугує «зручною платформою для багатосторонньої координації інтересів і обміну думками» [90].

Першопочаткова сфера спеціалізації ШОС обмежувалася співробітництвом з питань безпеки. Тим не менше, Китай поступово вводив економічне співробітництво в якості другого компоненту організації. Вважаючи Центральну Азію своєю зоною політичної «лояльності» і прекрасно розуміючи зростаючі економічні можливості Китаю, Росія неохоче втратила свої позиції в регіоні. Загалом, перед вражаючим «підйомом Китаю» і запуску ним Ініціативи, Росія надає перевагу деяким поступкам і цим намагається зберегти дружні відносини з новою силою, що зростає.

Варто сказати, що агресивна політика Росії по відношенню до України, а раніше до Грузії, викликала певні побоювання в державах-членах ШОС. Це був вирішальний момент, коли центр Організації змістився в Китай, який рішуче охороняв принцип невторчання.

В цілому ці труднощі співробітництва на базі ШОС спровокували деякі розчарування в китайського уряду і підштовхнули його до самостійних дій. В грудні 2015 року був прийнятий перший закон про боротьбу з тероризмом, який давав китайським збройним силам право діяти за межами країни з метою боротьби з тероризмом і захисту інтересів Китаю. В 2016 році під час свого візиту в Кабул генерал Фан Фенхуей запропонував створити новий союз в складі Китаю, Пакистану, Афганістану і Таджикистану, так званий чотирьохсторонній співробітницький і координаційний механізм [85]. При цьому в лютому 2018 року афганські військові повідомили, що Китай планує побудувати військову базу в Таджикистані, на таджицько-афганському кордоні в провінції Горного Бадахшана [85]. Хоча Китай заперечує існування такого проекту, факти показують зовсім інше, в повідомленні Washington Post сказано про те, що китайська військова база вже знаходиться на території Таджикистану [71]. Хоча це і є об'єктом для спекуляцій, сама по собі ідея не здається вже й такою неймовірною, оскільки відповідає інтересам безпеки Китаю в регіоні, до якого близько розташований китайсько-пакистанський економічний коридор (СРЕС). Будучи частиною ініціативи «Один пояс, один шлях», СРЕС має важливе значення для останнього, оскільки він може надати доступ Китаю до Індійського океану.

На даний момент участь Пекіну в питаннях безпеки в Центральній Азії доволі стримана і мотивована головним чином переслідуванням своїх власних прагматичних інтересів, а не прагненням стати регіональним арбітром. Його значення неоднорідне і перетікає від одного масштабу і форми в інший. Не дивлячись на те, що інституціональні структури існують, такі як ШОС, Китай незмінно віддає перевагу співробітництву в сфері безпеки в рамках двосторонніх відносин. Беручи до уваги, що він встановлює зв'язок з Казахстаном і Узбекистаном, які експлуатують китайські безпілотники, а Туркменістан ліквідує свої системи ППО і бронетехніки, його імпорт обмежений, а якщо мова йде про держави з обмеженими фінансовими можливостями – Таджикистан и Киргизстан, то вони отримують вигоду

головним чином від фінансових засобів допомоги чи поставки, які необмежені умовами, такі як військова техніка і засоби зв'язку [92].

Крім того, однією із перешкод для «набуття статусу глобальності» з точки зору безпеки є дилема національного суверенітету. Участь у вирішенні питань регіональної безпеки тягне за собою втручання в їхні внутрішні справи, що йде на противагу офіційній позиції Китаю. З іншого боку, Китай обирає такий шлях, який являє собою допомогу в припиненні конфлікту і сприянні переговорів згідно з міжнародним правом і повагою до суверенітету.

Однак, останнім часом Китай розглядає ще один варіант, який дозволить уникнути будь-яких перешкод, це пряма належність до китайського уряду, і в такому випадку, відповідно, не обов'язково дотримуватися офіційної позиції уряду. Під назвою «тіньова армія» [67], яка представлена приватними охоронними підприємствами, легалізованими в 2009 році, які працюють в сферах, які мають стратегічне значення для ОПОШ. Зокрема, Китай підписав контракт з Frontier Services Group (FSG) під керівництвом засновника Blackwater Еріка Прінса. FSG повинна допомогти Китаю в забезпеченні безпеки його проектів в рамках Ініціативи в Казахстані, Узбекистані, Пакистані і в Афганістані.

В цьому контексті, Центральна Азія на даний час перетворюється в «лінію фронту» операцій Китаю. Приватні охоронні підприємства є основним інструментом забезпечення успішної реалізації проекту «Новий шовковий шлях». Рішучість Китаю розширювати свій регіональний вплив в Центральній Азії є очевидним явищем і для збереження своїх регіональних інтересів, оскільки це стосуватиметься і питань безпеки. Однак в цьому плані, Китай вибрав стратегію недемонстративного підтексту, щоб запобігти тому, щоб його асоціювали з державою з «експансивними амбіціями» і в той же час запобігти незадоволенню населення цільових держав, яке може посилитися внаслідок зростання його присутності в центральноазійському регіоні.

Невирішеність проблем економічного характеру в рамках співробітництва країн-членів ШОС і їхній вплив на забезпечення регіональної

безпеки обумовлює можливість моделювання різних варіантів ходу подій і опису різних сценаріїв розвитку військово-політичної ситуації в регіоні Центральної Азії.

Сценарій 1. Посилення Китаю. Враховуючи той момент, що роль Росії в економіці центральної Азії зменшується, на її позиції будуть претендувати різні гравці. Серед них найбільш ймовірні Китай, США і Індія [56]. Оскільки китайські вкладення в економіку регіону будуть залишатися домінуючими, відбудеться переорієнтація економік країн Центральної Азії в сторону Китаю. Цей процес викличе залежність центральноазійських країн від зовнішньої економічної і гуманітарної допомоги з боку Китаю.

Китайський вплив на культурне життя регіону буде домінуючим. Рівень американського і російського впливу буде поступово знижуватися. Якщо політика «Русского мира» і далі буде пасивною, і культурна присутність Росії в регіоні буде мінімальною, російська мова буде поступово витіснятися з ряду республік Центрально-Азійського регіону, крім Киргизстану і Казахстану [57]. Зменшення кількості носіїв російської мови на цьому просторі, а також незначна представленість російських освітніх центрів, призведе до того, що Росія перестане впливати на формування еліт центральноазійських держав. Так, російська мова поступово все більше буде витіснятися китайською, англійською і турецькою мовами.

Посилення міграційних процесів із Китаю в Центральну Азію призведе до збільшення ролі китайської діаспори. В цілому, в Центральній Азії буде спостерігатися формування нового тренду мультикультуралізму.

Сценарій 2. Захід стримуватиме Китай. В довготерміновій перспективі сформується тренд на поступову переорієнтацію сировинних економік регіону на китайський ринок при чому в сфері безпеки орієнтація буде на Захід і Росію.

Китай переважно буде контролювати і інвестувати в добувну промисловість, так як для Піднебесної в умовах економічного зростання будуть важливі ресурси, перш за все, енергетичні [46].

Будучи зацікавленим в економічній стабільності в Центральній Азії, Захід у випадку вичерпання ресурсів в регіоні і загрози міграції, буду вкладати кошти в переробну промисловість, що сприятиме диверсифікації економіки країн Центральної Азії.

Культурне життя в регіоні набуде особливої динамічності і різновекторності. Буде спостерігатися трудова і соціальна мобільність. При цьому культурний вплив КНР буде в значній мірі обмежений.

Сценарій 3. Внаслідок регіонального конфлікту знизиться інвестиційна привабливість ряду центральноазійських республік в першу чергу для Європейського Союзу. Спостерігатиметься тенденція до посилення централізації влади в центральноазійських державах, що як наслідок призведе до поглиблення ресурсної залежності країн. Відбудеться мілітаризація економіки. Таким чином, буде спостерігатися переорієнтація на арабські країни, які виступатимуть головними інвесторами, а також відбудеться прийняття ісламської моделі економіки.

Також відбудеться збільшення потоків біженців і вимушених переселенців з прикордонних територій в Центральній Азії. Негативним моментом, який може стати каталізатором для виникнення конфліктів, стане колапс інфраструктури та корупція [88]. Найбільш вразливими в цьому плані можна вважати Киргизстан, Узбекистан і Таджикистан, оскільки вже на нинішньому етапі можна побачити дестабілізацію ситуації.

Слід сказати і про те, що релігійний фактор також може актуалізуватися. Якщо говорити точніше, то посилиться вплив ісламістських угруповань.

Таким чином бачимо, що будь-які тенденції розвитку ситуації в Центральній Азії наштовхують на думку, що реалізація будь-якого із сценаріїв призведе до посилення ролі ШОС, ОДКБ і інших регіональних і міжнародних організацій, які сприятимуть забезпеченню міжнародної безпеки в Центрально-Азійському регіоні.

2.3 Як війна в Україні може вплинути на ситуацію в Центральній Азії

Після того як Росія вторглася в Україну уряди Центральної Азії намагалися зменшити свою залежність від Москви та боротися з наслідками санкцій, які війна Кремля принесла їхньому регіону.

Для Китаю, як держави із давніми зв'язками з Центральною Азією, це дало нову можливість, оскільки лідери регіону переоцінюють свої дії щодо балансування між різними світовими державами.

Варто сказати, що Китай продовжує слідувати курсу, який він викладав десятиліття тому, переслідуючи свої інтереси безпеки в регіоні та забезпечуючи доступ до експорту енергоресурсів і цінних матеріалів. Піднебесна також активізувала свою дипломатичну участь і посилила свою риторику.

Міністр закордонних справ Китаю Ван І здійснив візит до Казахстану 7 червня та третю щорічну зустріч міністрів закордонних справ Китаю та Центральної Азії в Нур-Султані 8 червня. В ході цих заходів, він «висловив глибоку стурбованість серйозним побічним впливом кризи в Україні та закликав уряди Центральної Азії триматися подалі від геополітичних конфліктів і підтвердив економічні інтереси Пекіну в регіоні» [91].

Кремль все ще має сильний вплив на центральноазійській республіки, і їхні уряди обережно не критикували Росію, але все ж помітно як вони почали дистанціюватися та прагнуть знайти альтернативних партнерів, особливо якщо врахувати, що вони стикаються з похмурими регіональними економічними прогнозами та ключовими політичними переходами.

Як сказав Лука Анческі, професор Університету Глазго, «Росія не має спроможності виконати свої ініціативи, які вона принесла до Центральної Азії протягом багатьох років, тому поки Москва шукає щось інше, центральноазійські держави намагаються скористатися цим...Але для Центральної Азії це стосується внутрішнього контексту. Вони хочуть обмежити та стримати будь-які наслідки війни» [91].

Варто сказати, що лідери центральноазійських держав відмовилися підтримати вторгнення Путіна в Україну. Більше того, такі дії з боку Москви

викликали побоювання щодо того, чи не стануть вони наступними в амбітних планах Путіна. З Китаєм, була дещо складніша ситуація: позиція КНР полягала в нейтралітеті, який фактично не підтримує жодну із сторін, а має лише «конструктивну участь», тобто Китай підтримує Україну у її боротьбі за захист своєї територіальної цілісності, так і так звану боротьбу Росії проти розширення НАТО на схід.

Після серії поразок російської армії в Україні, В.Путін прилетів до Узбекистану, щоб взяти участь у зустрічі Шанхайської організації співробітництва у вересні 2022 року. Більшість заголовків міжнародних новин наголошували на тому, що Путіну довелося публічно визнати «стурбованість» своїм вторгненням в Україну для Китаю та Індії, які раніше уникали будь-якої критики війни. Але не менш важливим є той факт, що саміт виявив дедалі менший вплив Росії в Центральній Азії – регіоні, який історично перебував у сфері її впливу.

В цьому контексті, присутність президента Росії на саміті ШОС була своєрідною демонстрацією, що Росія не ізольована, незважаючи на санкції Заходу проти країни. Путін сподівався, що зустріч ШОС підвищить імідж лідерства Росії в цій її сфері впливу. Однак, сподівання не виправдали себе.

Втрата Росії стала виграшем Китаю. Відсутність двосторонніх переговорів між Путіним і президентом Казахстану Токаєвим була яскравим контрастом із прийомом на червоній доріжці, який Токаєв влаштував китайському лідеру Сі Цзіньпіну під час його візиту до столиці Казахстану за день до саміту ШОС [96]. У той час як діалог Путіна з іншими лідерами Центральної Азії застряг на банальності про стратегічне партнерство, Сі використав зустріч, щоб підписати торгові та інвестиційні угоди з Узбекистаном, дати зелене світло будівництву газопроводу з Туркменістану та просувати вперед плани щодо ініціативи «Поясу і шляху» про будівництво регіональної залізниці в обхід санкціям, які вдарили по Росії.

В цьому плані Путін повинен звинуватити тільки себе. Війна перетворила Росію із важливого партнера для країн регіону на токсичного сусіда [28].

Економічний спад Росії мав прямий вплив на центральноазійській валюті, добробут її трудових мігрантів у Росії та імпорт. Уряди та населення Центральної Азії не підтримували війну Росії. Зокрема, казахстанський президент Токаєв відмовився визнати легітимність підтримуваних Росією Держав на сході України, наголошуючи на тому, що його власна країна має 7600-кілометровий кордон із Росією та має значну кількість етнічних росіян, яких Путін міг би захотіти «звільнити».

Тому, під час зустрічі в Нур-Султані, Китай рішуче заявив, що готовий підтримувати Казахстан, найбільшу та багату на ресурси економіку в регіоні, «у захисті своєї незалежності, суверенітету та територіальної цілісності», що можна сприймати як завуальоване попередження для Кремля.

Стабільність у Центральній Азії має вирішальне значення для глобальної стратегії Китаю. Зазіхання Росії на Україну двічі зірвало плани Пекіна щодо «нового шовкового шляху». Після анексії Криму в 2014 році Китаю довелося згорнути інвестиційні проекти. Зараз, коли Росія ізольована від Заходу, потрібні нові торговельні шляхи.

Центр уваги Пекіна перемістився на транс каспійський залізничний і поромний шлях через Казахстан, Азербайджан, Грузію та Туреччину. Бачачи можливості, Туреччина, вплив якої в Центральній Азії зростає останніми роками, оголосила, що прагне стати членом ШОС [28] . Для Центральної Азії це обіцяє кращий регіональний зв'язок і доступ до великих ринків і морів.

Президент Узбекистану Мірзієєв назвав «історичною подією» підписання угоди про будівництво залізниці з Китаєм і Киргизстаном. Після завершення будівництва нова лінія може стати частиною більш короткого маршруту з Китаю до Європи через Казахстан, Туркменістан, Іран і Туреччину. Він також закликав підтримати транс афганську залізницю,

будівництво якої почалося цього року і яка після завершення з'єднає Узбекистан, Афганістан і Пакистан.

Сі та Путін використали саміт, щоб поговорити про новий, багатополарний світовий порядок, який вони прагнуть встановити, щоб кинути виклик гегемонії Заходу [28]. Проте Узбекистан, як цьогорічний головуючий і господар ШОС, підкреслив, що організація не є ані анти західною, ані китайсько-російською відповіддю НАТО. Подібно до Казахстану чи Індії, ШОС прагне підтримувати добрі відносини із Заходом.

Сі Цзіньпінь закликав організацію розширити співпрацю в сфері безпеки. Він заявив про свій намір збільшити участь Китаю в безпеці в Центральній Азії з більшою провідною роллю Китаю в сфері безпеки в регіоні, зберігаючи при цьому російсько-китайське партнерство в регіон. Він заявив, що Китай готовий працювати з Росією, демонструвати відповідальність великих держав і відігравати провідну роль у забезпеченні стабільності та позитивної енергії у світі, що охоплює хаос [12].

Оскільки Росія та Китай дискурсивно будують євразійський регіональний порядок, що включає Центральну Азію, розширюючи її кордони та формуючи її ідентичність, вони також переосмислюють природу своїх держав. Путін будує Росію як євразійську державу в центрі євразійського регіонального блоку. Сі Цзіньпінь створює КНР як оновлену державу, яка посилюється, чия сфера впливу має межі, які простягаються через Центральну Азію. Постраждала вся Центральна Азія і особливо найбільша центральноазійська держава Казахстан, завдяки своєму географічному розташуванню та достатку ресурсів, особливо важливих для регіональних проектів обох держав.

Отже, як бачимо, внаслідок російського вторгнення в Україну позиції самої Росії в Центральній-Азійському регіоні значно послабилися, що стало чудовою можливістю для Китаю. Однак в цьому контексті варто наголосити на тому, що незважаючи на зростання ролі КНР це не означає, що вона обов'язково посяде єдине головне місце. Посилення ролі інших міжнародних

акторів, які налаштовані більш дружньо до Заходу і не переслідують спільні з Росією гегемонічні цілі, може дещо порушити плани Піднебесної. Оскільки, судячи із останніх заяв, лідери центральноазійських республік прагнуть до налагодження адекватних відносин із Заходом і зовсім не хочуть перебувати у «тонучому кораблі» разом з Китаєм і Росією.

Тому, якщо Китай зможе правильно розставити пріоритети, така ситуація для нього може бути дуже вигіршною і в кінцевому результаті Китаю вдасться ще більше посунути Росію із лідерських позицій в регіоні Центральної Азії.

Висновок до Розділу 2

Отже бачимо, що безпековий вимір не можна розглядати з якоїсь однієї перспективи. Загалом, можна виділити політичну, військову, економічну, соціальну та екологічні безпеки. В цьому плані, така інтерпретація є правильною, оскільки дає змогу побачити не лише міждержавні відносини, а й відносини між державою і суспільством, що значно розширює картину розуміння.

Загалом бачимо, що Центральна Азія стала своєрідною «лінією фронту» китайських операцій. Те, що КНР намагається розширити свій регіональний вплив в Центрально-Азійському регіоні є досить очевидним явищем, так як це відповідає його регіональним інтересам і відповідно стосується питань безпеки.

Варто сказати, що в цьому плані, Китай намагається діяти таким чином, щоб з боку інших акторів міжнародних відносин не виглядати як держава з «експансивними амбіціями». Для цього уряд КНР використовує різні інструменти, один із яких це використання у своїй діяльності «тіньового» війська, яке допоможе досягнути поставлених цілей – забезпечити безпечну реалізацію проектів в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях».

В цьому контексті варто сказати і про Шанхайську організацію співробітництва, яка була заснована в 2001 році. І хоча спочатку організація створювалася як чисто співробітництво в сфері безпеки, однак згодом

діяльність переросла в боротьбу з так званими «трьома вісями зла» - тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом.

Також варто сказати і про те, що поступово у діяльність ШОС було впроваджено і економічне співробітництво.

Отже, загалом участь Пекіну в безпекових питаннях Центрально-Азійського регіону є доволі стриманою і спрямована на досягнення його прагматичних інтересів. Значення Китаю досить мінливе, і може змінювати свій масштаб і форми залежно від ситуації. Не дивлячись на існування таких структур як ШОС, китайська сторона віддає перевагу співробітництву в двосторонньому форматі.

РОЗДІЛ 3.

ІНІЦІАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ» І ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ

3.1 Переваги країн Центральної Азії від участі в Ініціативі

Відколи в 2013 році було оголошено про ініціативу «Один пояс, один шлях» (ОПОШ) це стало сигналом про прагнення Пекіну грати більш значиму роль в системі міжнародних відносин і в глобальному управлінні шляхом розширення економічної та геополітичної присутності Китаю в світі. Центральна Азія відіграє значне стратегічне значення для успіху реалізації Ініціативи. Цікавим є той факт, що початок Ініціативи відбувся під час візиту китайського лідера Сі Цзіньпіна до Казахстану, що є свідченням того, що він відіграє важливу транзитну роль в рамках реалізації проекту.

Ініціатива «Поясу і шляху» відповідає національним інтересам КНР перш за все. Враховуючи той факт, що більшість країн-учасниць, в тому числі і країни Центральної Азії, є слаборозвиненими, від імплементації проекту значну вигоду отримують і ті країни на території яких Ініціатива реалізується.

Такий глобальний проект як Ініціатива «Поясу і шляху» і участь в ньому неодмінно грає важливу роль для держав Центральної Азії, які географічно розташовані до країни-засновника – Китаю. Базуючись на геополітичному розташуванні регіону і його активній участі в попередній ініціативі Великому Шовковому шляху, держави прагнуть досягти преференцій у вирішенні своїх внутрішніх проблем і спробувати пролобіювати свої національні проекти, спрямовані на розвиток регіону, в список найважливіших проектів, здійснюваних в рамках Ініціативи [75].

В цілому, з моменту початку діяльності «Поясу і шляху», зміцнилися дружні відносини між Китаєм і країнами Центральної Азії, що стало поштовхом до розгортання широкомасштабного співробітництва в рамках Ініціативи, як на двосторонньому, так і багатосторонньому рівні, а також збільшення політичної взаємодії, що відповідно має позитивний вплив на можливості розвитку держав Центральної Азії, які потребували цього. Тобто,

можна сказати, що основні цілі і пріоритети діяльності Ініціативи стикаються з тими інтересами, які були б вигідні і країнам Центральної Азії, які в переважній більшості потребують лише іноземних інвестицій і кредитів.

Акцентуючи увагу саме на економічному вимірі і відбувається співробітництво в рамках «Одного поясу, одного шляху», що має позитивний вплив на розвиток економіки всього регіону, посилення інтеграційних процесів між державами та нарощування потенціалу регіону. Окрім того, стимулює загальний розвиток всіх галузей і зміцнює багатосторонню взаємну довіру між державами регіону та Китаєм. В цьому плані, важливе місце відводиться також історичним зв'язкам Китаю з Центральною Азією і часткова схожість інтересів.

Таким чином бачимо, що реалізується глобальна задача: досягнення економічної стабільності в регіоні з одночасним отриманням максимальної економічної і політичної незалежності від глобальної політичної кон'юнктури [54].

Крім економічних переваг, які регіон отримує від участі в Ініціативі, держави Центральної Азії, багато з яких не мають виходу до моря зацікавлені в можливості подолання цієї географічної ізоляції через відкриття нових шляхів Морського Шовкового Шляху [55].

Саме в сфері інфраструктури здійснювалися перші проекти «Поясу і шляху», які перепліталися з інтересами регіону. До таких проектів слід відносити будівництва залізничних доріг, водних і повітряних магістралей, а також трубопроводів, які об'єднувалися в єдину інфраструктурну сітку між всіма державами регіону і Китаєм.

Переваги, отримувані Киргизькою Республікою, полягають в значному покращенні економіки шляхом заповнення ринку китайською продукцією, яка має порівняно низьку вартість, а також подальшого реекспорту цих товарів, відповідно за більш високими цінами, переважно в Узбекистан, інші країни Центральної Азії та Росію.

Також практично відразу з моменту оголошення про створення Ініціативи «Один пояс, один шлях» та Морського Шовкового шляху, одними із перших були реалізовані проекти з будівництва і розвитку інфраструктурних об'єктів в Киргизстані, ще більше зміцнюючи цим відносини між країнами. В число таких проектів входило будівництво доріг між Північчю та Півднем країни, ліній електропередач «Датка-Кемін», а також реконструкція і модернізація ТЕС міста Бішкек [44]. Реалізація цих проектів може підвищити наявний потенціал країни в інфраструктурній і логістичній області регіону, в якому Киргизстан виступає як транзитна зона, і в цілому сприяє покращенню всієї транспортної інфраструктури країни.

Окрім цього, безумовною перевагою для Киргизької Республіки є її статус співзасновника Азійського банку інфраструктурних інвестицій (АБІІ), що дозволяє говорити про можливість отримання ще більших інвестиційних вкладів і кредитування на пільгових умовах для будівництва сучасних інфраструктурних об'єктів [42].

В цілому, для такої держави як Киргизстан, яка не має потужних запасів мінеральних ресурсів, але має значний зовнішній борг, такого плану Ініціатива і співробітництво в її межах, є свого роду каталізатором для розвитку. При раціональному розставленні пріоритетів своєї діяльності і активній участі в ній, держава може отримати багато перспектив для модернізації багатьох галузей, в тому числі економіки, політики і посилення взаємодії і інтеграції з іншими учасниками ініціативи.

Але найбільш значимі можливості для отримання преференцій і досягнення своїх інтересів, має Республіка Казахстан, як найбільш розвинена держава регіону і як один із важливих стратегічних партнерів Китаю. Свідченням цього може слугувати сполучення складової частини Ініціативи «Один пояс, один шлях», Економічного поясу шовкового шляху з національною програмою Казахстану «Нурли Жол», яка полягала в розвитку транзитної мережі, який об'єднує Китай і Європу через Казахстан, що в свою

чергу дозволяє Казахстану залучати та поширювати частину вантажів, які транспортуються цією мережею.

Іншим важливим аспектом для Казахстану у взаємодії з Китаєм і його Ініціативою є кредити, інвестиції та інші капіталовкладення Китаю, переважно в галузь розроблення родовищ і видобутку мінеральних ресурсів, а також на будівництво промислових заводів і підприємств, та розбудову інфраструктури [84].

Варто зауважити, що Казахстан і його перший президент Н. Назарбаєв зокрема, висували ідеї про сполучення двох схожих проектів Економічного поясу Шовкового шляху (далі ЕПШШ) і Євразійського Економічного Союзу (ЄАЕС), з метою більшої продуктивності і відкриттю нових можливостей в рамках ЕПШШ, а також вигідного об'єднання таких організацій як Шанхайська організація співробітництва (ШОС), ЄАЕС і ЄС в цілісну територію регіонального співробітництва і процвітання [15].

Цю ідею підтримав і президент Республіки Узбекистан Ш. Мірзієєв. В цьому контексті, говорячи про перевагах, які отримує Узбекистан, варто виділити будівництва залізниці, яка сполучає Китай-Киргизстан-Узбекистан, яка має вигоду для всіх трьох сторін, шляхом отримання нового поштової до розвитку і активізації міжнародної торгівлі, створенню більшої кількості робочих місць для місцевого населення, збільшення прибутків і масового заохочення туристів.

Ще один аспект є також пріоритетним напрямком внутрішнього розвитку для Узбекистану. Таким чином, Ш. Мірзієєв навіть висунув ідею створення «Міжнародної асоціації туризму Шовкового шляху» і запровадження щорічного проведення туристичних форумів країн «Одного поясу, одного шляху», що справді дозволило б досягнути хороших результатів в розвитку туристичної галузі як країн Центральної Азії, так і всіх учасників Ініціативи ОПОШ [51].

Слід сказати і про те, що президент Узбекистану запропонував також створити єдину систему загального партнерства між країнами-членами ОПОШ

в сфері наукової діяльності і інновацій. Оскільки ця галузь є досить дороговартісною, і у багатьох країнах, що розвиваються не має достатньо коштів для її активного розвитку, Ініціатива могла б дати значні можливості і умови, в першу чергу для фінансування в цій сфері, а також для об'єднання наявних можливостей держав в прискоренні і розвитку науково-технічного прогресу (НТП).

В реалізації цієї сфери вже були зроблені перші кроки у вигляді створення в Узбекистані спільно з Китаєм, промислового парку високих технологій «Джизак», де виготовляються сонячні колектори, мобільні телефони, а також будівельні матеріали. По сумісництву цей парк є ще й зоною вільної торгівлі [15].

Не менш важливим аспектом співробітництва Узбекистану з Ініціативою є співробітництво в нафтогазовій сфері. В цій області між сторонами підписані багато численні угоди і виділяються значні суми на їх реалізацію. Таким чином, Узбекистан має постійного і надійного покупця свого природного газу і постійне фінансування нових заводів і родовищ.

Говорячи про Таджикистан, можна також сказати про значні вигоди, які отримує країна саме в сфері інфраструктурного розвитку в рамках ОПОШ. Шляхом отримання і використання китайських інвестицій, Таджикистан здійснює будівництво доріг Кульма-Хорог-Куляб-Душанбе і Душанбе-Худжанд-Чанак, які також пов'язують його з Китаєм. Варто зауважити, що також була побудована нова ТЕС «Душанбе 2», яка забезпечує частину міста теплом і світлом, а також було модернізовано лінії електропередач по напрямку Південь-Північ [76].

Але говорячи про можливості Таджикистану як транзитного хабу, то в цьому сенсі перевагу Китай віддає Казахстану і Киргизстану, оскільки в Таджикистані гірше розвинена система інфраструктури і логістики, слабкий економічний розвиток, доволі висока вартість будівельних матеріалів, а також складне географічне положення і наявність спільних кордонів з нестабільними державами.

В цих умовах була навіть призупинена реалізація деяких запланованих проектів, які проходять через територію Таджикистану, наприклад, будівництво газопроводу Таджикистан-Китай [таджико-китайський].

В цілому, реалізація проектів «Одного поясу, одного шляху», здійснює значне сприяння розвитку Таджикистану в багатьох галузях, але найбільший вплив проекти здійснюють на покращення рівня життя простого населення.

Наприклад, побудована дорога Душанбе-Джиргаталь-Сари-Таш дозволила налагодити і покращити торгівельні взаємовідносини Таджикистану з Киргизстаном; проведені лінії електропередач забезпечили столицю безперебійною електроенергією; проекти з будівництва доріг створюють тисячі робочих місць, що підвищує рівень життя населення країни [89].

Говорячи про Туркменістан, який є найвіддаленішою країною від Китаю, але тим не менш бере активну участь в ініціативі «Один пояс, один шлях», при цьому так само як і всі інші країни Центральної Азії, отримує від неї певні переваги.

Так само як і Таджикистан, Туркменістан розглядає в КНР стабільного і практичного єдиного покупця туркменських енергоресурсів, переважно газу. Китай і Туркменістан з кожним роком прагнуть до збільшення об'ємів газових поставок, у зв'язку з чим Китай в рамках ОПОШ намагається надавати постійну підтримку в будівництві і розробці нових родовищ газу, а також в модернізації та оптимізації уже наявних. Крім того, в рамках Ініціативи був здійснений проект по будівництву трьох гілок газопроводу, які безперешкодно доставляють газ із Туркменістану прямо в Китай.

Будівництво залізниці, яка об'єднує Китай-Казахстан-Туркменістан-Іран, дало новий поштовх до розвитку багатосторонньої торгівлі в напрямку зі сходу на захід і назад. Крім того, ця залізниця є частиною системи одного із транспортних коридорів ОПОШ, які з'єднують Північ-Південь, що в свою чергу дає Казахстану і Туркменістану доступ до теплих морів, що є важливим аспектом для подальшого поглиблення розвитку торгівлі цих країн [39].

Туркменістан, як і інші країни регіону, потребує постійних іноземних інвестицій і удосконалення своєї інфраструктурної галузі, що в свою чергу може надати Китай. Але варто сказати, що важливе значення для участі Туркменістану в Ініціативі є те, що на протязі багатьох років Туркменістан дотримується політики збереження нейтралітету з усіма країнами, що ускладнювало його інтеграцію в регіон і співробітництво з сусідами, і власне участь в ОПОШ і активну взаємодію в її рамках також.

В цілому регіон Центральної Азії отримує багато переваг від діяльності китайської ініціативи: будівництво Другого Євразійського континентального мосту, що сприяє створенню в Центральній Азії інфраструктурного міжнародного центру, який має потенціал стати регіоном, який зручний для проведення різноманітних міжнародних форумів, зборів і розміщення організацій, що несе велику користь для економічного розвитку регіону.

Також слід сказати, що країни регіону мають не завжди стабільні відносини одне з одним, причиною чого є міжетнічні зіткнення і соціальна нестабільність між державами. Тому ініціатива «Один пояс, один шлях» і відповідно співробітництво регіону в її рамках, має значний вплив на стабілізацію таких ситуацій і зниження амбіцій окремих держав на користь загального розвитку регіону. Таким чином, можна сказати, що взаємний інтерес всіх країн Центральної Азії і Китаю в плані масштабного розвитку різних сфер тягне за собою і їх відповідне співробітництво, яке найбільш ефективно здійснюється в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях».

3.2 Вигоди Китаю від реалізації Ініціативи в Центральній Азії

Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» була створена з метою дати новий стимул розвитку Китайської Народної Республіки через пошук нових міжнародних і внутрішньодержавних джерел зростання в новому світі, допомоги у вирішенні економічних проблем, стимулювання нових виробництв і підвищення ролі держави на регіональному і глобальному рівні. Таким чином, Китай розглядає цю Ініціативу як спосіб його глобальної і вигідної інтеграції з розвиненими країнами, державами регіону і в основному з

державами Центральної Азії, де КНР позиціонує себе як регіонального лідера, який має змогу надати як фінансову, так і гуманітарну допомогу.

3.2.1 Економічні вигоди КНР

З моменту проголошення створення Ініціативи «Один пояс, один шлях» відносини Китаю з регіоном Центральної Азії вийшли на перспективно новий рівень, де було відзначено нові тенденції і напрямки співробітництва. В цьому сторонам не стала значною перешкодою навіть світова криза [Абубакірова]. Помітні покращення почали відбуватися в багатьох галузях взаємодії, таких як: політика, культура, соціальна сфера, але найбільше зацікавлення обох сторін викликає саме економічна сфера.

Як відомо, розвитком економічної галузі ОПОШ частково займається її складова програма Економічний пояс Шовкового шляху, яка націлена на розвиток 7 поясів співробітництва: транспортний, торгівельний, енергетичний, інформаційний, науково-технічний, туристичний і аграрний пояс [82].

У всіх цих напрямках ініціатива буде розвивати взаємовигідні відносини з державами-членами. Що стосується регіону Центральної Азії, в цьому плані ЕПШШ на чолі з Китаєм має намір активно співпрацювати саме в енергетичній сфері. Це обумовлюється тим, що Китай і значна частина Євразії відчуває помітну нестачу енергетичних ресурсів, а країни Центральної Азії володіють значними запасами таких важливих природних ресурсів: нафта, газ, а також родовища цінних металів. В цьому плані вже висувалися ідеї проєктів з будівництва незалежного енергетичного ринку між країнами-учасницями ОПОШ.

Незважаючи на те, що в Ініціативі стабільно наголошується на отриманні преференцій всіма державами-членами саме в Центральній Азії, Китай прагне до досягнення власних економічних вигод про які не оголошує.

Для подальшого розвитку ОПОШ і покращення свого економічного зростання, Китай вважає за необхідне отримання нових ринків і ресурсів, особливо енергетичних, і регіон Центральної Азії може покрити ці потреби, а також виступити в якості постачальника китайських товарів на світові ринки

шляхом реекспорту і відкриттям нових маршрутів через свої кордони, що ведуть в Європу. Ці плани Китай здійснює переважно виділенням інвестицій і кредитування, яку направляються на побудову вигідної інфраструктури навколо видобутку родовищ, а також енергетичної сфери. В цьому контексті Китай проводить різну політику і різні підходи до кожної окремої країни регіону, в залежності від її значимості для КНР. Таким чином, Казахстан, Туркменістан і Узбекистан приваблюють Китай своїми багатими нафтогазовими родовищами. А Киргизстан і Таджикистан можуть принести користь в свою чергу своїми інфраструктурними можливостями.

Отримати доступ до сировинних ресурсів було легкою задачею, оскільки самі держави Центральної Азії не мають в достатній кількості промислового і транспортного інструментарію, який міг би дозволити їм самим добувати, переробляти і імпортувати такого роду продукцію, а також серед країн самого регіону не були налагоджені економічне співробітництво і інтеграцію.

Таким чином, Китаю без особливих зусиль вдалося проникнути в мінерально-сировинну галузь Центральної Азії, і ці держави стали виступати в якості сировинних джерел для китайського виробництва [75]. Це в свою чергу сприяло ще одній важливій цілі Китаю і ОПОШ, розвитку західних регіонів, в процесі боротьби з нерівністю в плані економічного розвитку регіонів Китаю, в особливості СУАР, який межує з державами Центральної Азії, шляхом створення на його території транспортно-логістичного хабу [65].

Перевезення товарів цими шляхами значно знижує вартість і час доставки. Такого плану співробітництво в рамках ОПОШ спростить вільний рух товарів, капіталу та людей, а також сприяє пришвидшеному розвитку національних економік.

Для того, щоб визначити конкретніше економічні інтереси, які переслідує Китай в Центральній Азії, слід розібрати кожну державу регіону окремо.

Республіка Казахстан є найбільш пріоритетною країною регіону для Китаю, як в рамках двостороннього співробітництва, так і при реалізації

Ініціативи. Цей факт обумовлюється тим, що Казахстан володіє величезною кількістю природних ресурсів. Крім того, Китай і Казахстан зближує їх географічне положення, що сприяє більш тісному співробітництву і здійсненню більш дешевої експортно-імпортової діяльності. В експортному плані Казахстан займає перше місце по відправці нафти і газу до Китаю, близько 65% від всього експортного об'єму Казахстану. Також на експорт в Китай йде значна частина казахських кольорових металів [99]. В рамках Ініціативи Китай продовжує інвестувати в добувну галузь Казахстану, що дає можливість отримувати сировину на вигідних умовах.

Інтереси Китаю в Киргизькій Республіці також в переважній більшості обумовлені наявністю чималих природних ресурсів, в основному таких як: запаси золота і вугілля, а також нафти і газу. Уже протягом довгого часу, Китай зацікавлений в пошуку нових і розробці наявних родовищ золота. Так само як і в Казахстані, Китай має значну частку в добувних компаніях, приблизно 20% всіх наявних ліцензій виданих на розробку родовищ золота належать саме Китаю, що дає йому можливість повністю здійснювати і контролювати весь процес видобутку, відраховуючи Киргизстану лише податки.

Що стосується ініціативи ОПОШ, Киргизстан також відіграє важливу роль, так як він розташований на території між Казахстаном і Китаєм, і входить в число СОТ, що дозволяє безперешкодно реалізовувати економічні проекти, пов'язані з торгівлею та експортом через те, що сприяє впровадженню і руху китайської продукції на ринки країни і далі.

Також розвиток транспортних комунікацій Киргизстану в рамках Ініціативи, сприяє розвитку сусіднього з ним китайського району Сіньцзянь, на широкомасштабний розвиток якого робляться значні зусилля при реалізації Ініціативи.

Як ініціатива «Поясу і шляху», так і сам Китай надають країні значну кількість кредитів, що в свою чергу не залишається без особливих вигод для КНР. Наприклад, Китай в двосторонньому порядку повністю фінансує

будівництво транспортних шляхів, доріг, з умовою того, що йому будуть надані різні родовища золота чи вугілля у вигляді довгострокової оренди [22].

Таджикистан є важливою частиною економічної взаємодії в рамках Ініціативи, як одна зі складових частин торгівельних комунікацій і просування китайських товарів. Також Таджикистан є не менш важливим постачальником сировини в Китай.

Щодо інвестиційної політики, то за оцінками експертів, країна є заручником економічної експансії Китаю про що свідчить кількість отриманих кредитів і не можливість їх виплачувати, що призвело до часткової оплати боргу деякими гірськими частинами таджицької території [24].

Говорячи про держави, які не мають прикордонної території з Китаєм – Туркменістані та Узбекистані – можна виділити їх значимість в плані володіння значними запасами природного газу, який поставляється в Китай у великих кількостях на протязі довгого часу.

Зараз завдяки ОПОШ, енергетичних і транспортно-комунікаційних проектах, здійснюваних в її рамках, газ може поставлятися в інші країни Ініціативи, як через газопровід Туркменістан-Китай, так і через газопровід, який об'єднує Туркменістан-Афганістан-Пакистан і Індію, що відповідно сприяє економічному розвитку багатьох прилеглих до газопроводу країн, а також учасників Ініціативи [25].

Туркменістан також представляє собою вигоду у вигляді транзитного регіону і створенні загального логістичного центру, який об'єднує багато транспортних маршрутів через які проходять маршрути ОПОШ, чим відроджує історичні стежки Великого шовкового шляху [2].

Інший важливий момент полягає у тому, що завдяки Туркменістану інші країни Центральної Азії мають можливість виходу до моря через Туркменський порт, що в свою чергу сприяє спрощенню обміну товарами між маршрутами Морського Шовкового шляху (МШШ).

Для досягнення всіх вищезгаданих цілей, які переважно спрямовані на розвиток Китаю і посилення його позицій в регіоні, значну роль зіграла

ініціатива «Один пояс, один шлях» і її вдале використання в регіоні. Після початку співробітництва в її рамках, КНР почала цілеспрямовано проводити інвестиційно-кредитну політику в регіоні.

Через те, що Китай є лідером в ОПОШ, він протягом тривалого часу залишається одним із найбільших інвесторів у всій Центральній Азії, що призвело до того, що Китай є фактично унікальною країною в плані інвестицій величезними сумами, які в рази більші за ті, які можуть запропонувати інші країни.

Таким чином бачимо, що за декілька років активного співробітництва країн Центральної Азії з Китаєм, і відповідно з Ініціативою «Поясу і шляху», країни регіону стали максимально залежні від китайських інвестицій. Найбільше це стосується енергетичної, нафтовидобувної, транспортної та інфраструктурної галузей.

Тому можна сказати, що абсолютно всі країни Центральної Азії є боржниками Китаю. Ця тенденція до досягнення залежності економік держав регіону буде тільки погіршуватися, але і відмова від економічної підтримки Китаю матиме гірші наслідки на національні економіки цих країн, що може стати критичним для них.

Ще одним аспектом, завдяки якому Китай може отримати економічні вигоди від Центральної Азії є умови фінансування проектів. Умови полягають у наступному:

1. Будівельні матеріали і обладнання повинні бути китайського виробництва (що збільшує кількість замовлень у китайських компаній). Важливим є той факт, що такі матеріали імпортують до країн Центральної Азії без податків і зборів.
2. Головним підрядником при здійсненні того чи іншого проекту завжди повинна бути китайська компанія.
3. Держава, в якій реалізується той чи інший проект завжди має виділити певну кількість робочих місць для китайських працівників.

Таким чином, КНР отримує значні преференції від кожного проекту ОПОШ, навіть того який здійснюється закордоном, оскільки фактично вся діяльність здійснюється китайськими компаніями.

Ще однією цікавою особливістю, що складає економічний інтерес Китаю до Ініціативи, є можливість розширення використання юаня за межами Китаю, а також проникнення цієї національної валюти в країни Центральної Азії. Також варто сказати і про те, що практично половина кредитів, які виділяють власне Китаєм і ОПОШ, надаються також в юанях [84].

Підсумовуючи, виділимо основні напрямки діяльності ЕПШШ і рамках Ініціативи в Центральній Азії, які є інтересами Китаю, що приносять свої вигоди:

1. Полегшення діяльності підприємців шляхом спрощення митних і візових процедур, що позитивно впливає на збільшення об'ємів співробітництва.
2. Будівництво транспортної інфраструктури, що спрощує перевезення товарів китайського виробництва на міжнародні ринки Близького та Середнього Сходу, Азії та Європи.
3. Зміцнення позицій юаня шляхом проведення всіх розрахунків саме в цій валюті, що як наслідок тягне за собою послаблення позицій долару на цих ринках.
4. Збільшення товарообігу між державами-членами ОПОШ.
5. Розвиток ресурсно-добувної галузі і налагодження безперешкодного експорту в КНР сировини (перш за все нафти, газу і золота) із регіону.

З цього бачимо, що хоча теоретично вигоду можуть отримати всі країни-учасниці Ініціативи, основна увага зосереджена саме на економічному розвитку саме ініціатора, тобто КНР.

3.2.2. Зростання політичного впливу КНР

Крім значних економічних інтересів в Центрально-Азійському регіоні існують також політичні, а також геополітичні переваги, які може надати регіон. Цей аспект став все більш відчутним через сучасні процеси зміни

світового центру тяжіння в напрямку АТР, що в результаті збільшило значимість регіону в багатьох сферах, в тому числі політичній.

Всі країни Центральної Азії є досить впливовими гравцями на міжнародній політичній арені, що в певному сенсі можна пояснити їх географічним розташуванням. Тобто фактично регіон розташований між декількома глобальними політичними гравцями. Крім цього, регіон об'єднує цих гравців своїми сухопутними маршрутами, що дозволяє Центральній Азії займати важливу роль в політичних процесах сучасності.

Говорячи про КНР і її Ініціативу, то в сферах, які в тому чи іншому сенсі стосуються політики, Пекін має декілька інтересів щодо Центральної Азії. Серед них можна виділити такі:

1. Питання безпеки, до яких відносимо забезпечення безпеки кордонів, контроль сусідніх держав в питаннях невступу у військові блоки, налаштовані проти Китаю, а також недопущення сепаратизму Сіньцзянь-Уйгурського автономного округу.
2. Геополітика, тобто вигідне розташування регіону на континенті, яке може впливати на перебіг справ в Китаю, а також його прагнення до посилення свого впливу в регіоні.
3. Присутність в регіоні інтересів інших глобальних гравців.

Говорячи про важливість географічного положення Центральної Азії, варто наголосити що так звані західні регіони КНР межують з Центральною Азією, переважно з її східними регіонами. Тому неодноразово наголошувалося на необхідності і важливості використання такого плану сусідства і розвитку інтенсивного співробітництва в різноманітних сферах шляхом створення науково-освітніх центрів, транспортних вузлів, а також бізнес центрів і логістики. Цей аспект робить країни Центральної Азії об'єктом на який спрямована так звана «периферійна дипломатія» Китаю, за допомогою якої він може досягти бажаних цілей [37].

Також вигідне геополітичне розташування Центральної Азії дозволяє Китаю тримати під контролем і регулювати питання безпеки кордонів, в

основному це стосується встановлення стабільності на прикордонних територіях, сприяння в установленні і зміцненні миру і стабільності, а також економічного розвитку всіх країн-членів ОПОШ.

Ключовим важливим аспектом в Центральній Азії є її виключне військово-стратегічне положення і спільна боротьба проти тероризму, екстремізму та сепаратизму, яка спрямована на недопущення їх поширення в на підтримку стабільності в регіонах, які мають тенденції до відділення.

Тому Китай намагається надавати різноманітну допомогу Центральній Азії в збереженні стабільності в регіоні, який за останні десятиліття став одним із важливих учасників політичних, військових, а також торгівельно-економічних відносин, оскільки від безпеки цього регіону, який межує з такими країнами як Афганістан, Пакистан та Ірак, залежить і безпека самого Китаю [49]. Таким чином підтримка стабільності в Центральній Азії є одним із найважливіших інтересів ініціативи «Один пояс, один шлях» в сфері регіональної безпеки.

Як бачимо Китай, і створена ним в практичних цілях ініціатива ОПОШ, вже став політичним, економічним і військовим союзником регіону, витісняючи при цьому інших конкурентів.

Країни Центральної Азії справді відіграють значну роль в регіональному співробітництві з сусідніми країнами, яке в тому чи іншому плані впливає на всю світову політику. Основними аспектами такого впливу і важливості центрально-азійських держав для Ініціативи, можна виділити такі:

1. Країни, що знаходяться в центрі Євразії, виступають в якості підтримки міжнародного балансу, які також пов'язують держави політичним і економічним співробітництвом і дають можливість для диверсифікації цих областей.
2. Підтримка миру, стабільності і безпеки в регіоні і недопущення проникнення тероризму шляхом боротьби з міжнародним тероризмом, екстремізмом та злочинністю.
3. Активний розвиток і участь цих країн в багатьох міжнародних і регіональних організаціях.

Ці аспекти дозволяють говорити про посилення ролі і впливу цих держав в процесі становлення мінливого міжнародного і економічного світового порядку. В цілому, в політичній сфері, Китай вбачає в Центральній Азії поле для співробітництва в рамках ОПОШ, при якому в КНР більше можливостей для зміцнення взаємозв'язків з розвиненими державами, а також для отримання максимальних вигод від процесу глобалізації.

В цілому, всі політичні інтереси Китаю, зводяться до наступних: збереження власного суверенітету, протистояння Заходу, створення нової концепції безпеки, а також пропаганда більш збалансованого і диверсифікованого розвитку як регіону, так і світу.

3.3 Проблеми реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях» в Центральній Азії

Говорячи про проблеми, які постають перед Китаєм в ході реалізації ініціативи «Поясу і шляху» слід говорити про такі.

В першу чергу варто згадати про те, що в Центральній Азії досі існують гострі прикордонні суперечності, які можуть поставити під загрозу питання і плани будівництва автомобільних доріг і залізниць. Наприклад, сутички на киргизько-узбецькому кордоні і постійне відтягування переговорів про кордон між Таджикистаном і Узбекистаном роблять питання будівництва транснаціональних доріг і інфраструктури складнішими [70]. Загальна проблема в цьому плані полягає в тому, як розробити мережу інфраструктури, яка перетинає кордони, які на деяких ділянках не розмежовані і не демарковані.

Друга проблема витікає з першої і полягає в нехватці взаємної довіри між лідерами центральноазійського регіону. Якщо, наприклад, взяти до уваги відносини між Узбекистаном і Казахстаном, то в цілому вони були теплими і базувалися на співробітництві, то їх взаємодія в Ферганській долині далека від дружньої. Китай досягає успіху в просуванні політики білатералізму і здатний просувати свій інфраструктурний порядок денний у регіоні, орієнтуючись на двосторонні домовленості [33].

Однак питання в тому, до якого моменту просування таких проектів може бути стійким. Створювана в рамках ОПОШ інфраструктура за своєю суттю є багатосторонньою. І якщо внутрішні проекти можуть бути легко створені і реалізовані відповідно до потреб, транснаціональна інфраструктура може стати предметом суперечок і нескінченних перемовин саме через відсутність багатостороннього регіонального співробітництва.

В майбутньому, особливо, коли інвестиції стануть більш стійкими, слід буде прагнути до досягнення балансу між сильним двостороннім і м'яким багатостороннім підходами. На сучасному етапі «ще не вистачає багатосторонньої платформи для обговорення ОПОШ, але найближчим часом нею може стати Азійський банк інфраструктурних інвестицій» [82].

Наступна проблема пов'язана з тим, що необхідно напрацювати таку схему співробітництва Китаю з країнами Центральної Азії, коли вигоду будуть отримувати не тільки уряди, але і населення. Оскільки на даний час, населення сприймає цю Ініціативу скоріше як «китайську загрозу», ніж як реальну користь. Тому варто акцентувати увагу на тому, щоб переваги для звичайного населення були чітко зрозумілі і пояснені центральноазійській «аудиторії».

Деякі китайські проекти мають обмежену користь для широких мас населення. Їх реалізація супроводжується звинуваченнями у слабкому регулюванні. З цього можна дійти висновку, що реалізація таких проектів є засобом, які дають можливість місцевим елітам отримувати ренту. Згідно деяким джерелам, китайські офіційні особи на приватному рівні визнали, що близько 30% інвестицій ОПОШ в Центральну Азію втрачені внаслідок корупції [94]. Корупційні скандали були пов'язані з такими проектами, як будівництво заводу вартістю 385 млн. дол. або ремонт китайськими підрядниками автомагістралі Душанбе-Чанак з кредитом в 300 млн. дол.. [52].

Ще один комплекс проблем пов'язаний з нормами законодавства, які стосуються захисту місцевих працівників. Слід зауважити, що Казахстан, Таджикистан і Киргизстан є членами СОТ і тому не можуть скористатися фіксованим регулюванням по відношенню до місцевої зайнятості: «Правилами

COT не передбачено фіксованих умов працевлаштування для місцевого населення, тому можливість працевлаштування переважної більшості місцевих робітників буде зупинена на розсуд уряду» [82].

Варто враховувати також і економічні фактори, які можуть впливати на реалізацію Ініціативи. Наприклад, Китаю, слід розуміти, що Киргизстан і Таджикистан можуть зіткнутися (уже стикаються) з серйозними труднощами при погашенні кредитів. Тому також варто брати в розрахунок як впливають відтерміновані платежі на загальний бюджет проектів, що реалізуються.

Виплати китайським кредиторам також пов'язані з ризиком, тому що вони збільшують боргові зобов'язання центральноазійських держав перед однією державою. Китай є великим кредитором, особливо для Киргизстану і Таджикистану. Ці кредити є по суті проблемою не тільки для боржників: у звіті «Fitch» вказано, що «великі пільгові періоди і періоди погашення» можуть викликати довготермінові складнощі з якістю активів для банків Китаю [79].

Ще один аспект, який варто розглянути – це відношення жителів Центральної Азії до китайських робітників, і до китайського економічного вторгнення в цілому. Всім відомо, що в Киргизстані, Таджикистані і Казахстані досить ворожо відносяться до китайців, хоча на різних рівнях. В Таджикистані, не дивлячись на високий попит на інфраструктуру і китайські інвестиції, існує «загальне неприйняття китайського капіталістичного шляху дій» [82]. В Киргизстані, не дивлячись на загальну терпимість до китайської присутності в країні, також існують деякі проблеми. Наприклад, можна сказати про скандал навколо «Junda Petrol Company» на початку 2016 року, коли директор компанії був звинувачений в ухилянні від сплати податків на суму близько мільйона доларів, який призвів до надзвичайної публічності і резонансу всередині країни [7]. В Казахстані відносяться до китайців з підозрою тривалий час і ситуація лише посилилася внаслідок запропонованої реформи Земельного кодексу.

Остання група проблем пов'язана зі специфікою центральноазійських держав. Пекіну необхідно реалізовувати все таким чином, що Ініціатива не здавалася «надмірною» і не була прийнята без достатніх консультацій із зацікавленими сторонами і без поваги до їхнього суверенітету. Сі Цзіньпін визнав це в 2013 році, коли стверджує, що Китай поважає шляхи розвитку і політику, обрану народами цих країн, і не буде втручатися у внутрішні справи країн Центральної Азії [30].

Це означає, що КНР повинна бути більш конкретною в поясненні ініціативи «Один пояс, один шлях». Піднебесній слід взяти до уваги, що реалізація ОПОШ залежить від відносин з національними і субнаціональними елітами, інтереси яких можуть бути протилежними та суперечливими, що неодмінно буде шкідливим для проекту. Корупція є звичайним результатом такої динаміки.

Крім того, участь в Ініціативі – це спроба республік Центральної Азії врівноважити присутність традиційного гегемона – Росії. Варто сказати, що у своєму прагненні «вирватися» з-під надмірної залежності від пострадянської Росії, держави Центральної Азії фактично потрапляють в аналогічну пастку, тільки уже з боку КНР. Очевидно, що Китаю варто враховувати ці фактори при реалізації проекту ОПОШ. Це не тільки економічні чи торговельні причини, але також і нормативні, які можуть мати резонанс на внутрішньорегіональному і міжнародному рівні.

Простіше кажучи, обдумана, виважена і орієнтована на людину реалізацію піде на користь не тільки економіці Китаю і Центральної Азії, але й покращить імідж Пекіну на міжнародному і регіональному рівні. Це цілком відповідало б дискурсу Піднебесної про «мирний підйом». Граючи за правилами міжнародної спільноти, Пекін може показати, що цей проект може внести свій вклад в роль відповідальної великої держави в регіоні, що розвивається.

Загалом, можна дійти до висновки, що незважаючи на те, що в цілому Ініціатива позитивно оцінюється в самому регіоні, в переважній більшості

відповідає інтересам держав Центральної Азії і може покращити зв'язок різних регіонів Євразії, цілком очевидним є той факт, що реалізація ОПОШ буде тривалим і тяжким процесом. Китайському уряду необхідно буде слухати вимоги центральноазійських держав і їх народів, налагоджуючи ефективні зв'язки з громадськістю шляхом проведення багаторівневої дипломатії. Це в свою чергу дасть китайському керівництву можливість подолати різного роду націоналістичні «страхи», які існують в Центрально-Азійських народів. Таким чином Китай зможе підвищити свою легітимність в Євразії і в міжнародному середовищі.

Висновок до Розділу 3

Про ініціативу «Один пояс, один шлях» було оголошено в 2013 році в Казахстані під час візиту глави Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпіна, що підкреслило важливе стратегічне значення Центрально-Азійського регіону. Ця ініціатива стала своєрідним фактором того, що в планах Пекіну є посилення своєї ролі на міжнародній арені і в глобальному управлінні за допомогою економічних інструментів.

Слід сказати, що економічна спрямованість Ініціативи це лише видиме розуміння того, що є насправді. Фактично ОПОШ є важливим інструментом зовнішньополітичної стратегії КНР, який дає їм можливість впливати на політичну ситуацію в регіоні.

Загалом, від Ініціативи виграють і центральноазійські держави. Зокрема, за допомогою ОПОШ, регіон перетворюється на своєрідний інфраструктурний міжнародний центр, що має значний потенціал у майбутній перспективі і неодмінно принесе користь для економічного розвитку регіону. В цьому контексті слід сказати і про те, що оскільки в регіоні існує низка міжетнічних конфліктів і процвітає загальна соціальна напруженість, такого плану ініціатива може дещо стабілізувати ситуацію, знизивши амбіції окремих держав на користь загального розвитку регіону Центральної Азії.

Крім того варто сказати, що завдяки ініціативі «Поясу і шляху», Китай значно покращить інфраструктуру центральноазійських республік. Також

Ініціатива стимулює співробітництво між цими країнами в різних сферах, що у свою чергу теж має позитивні наслідки для регіону.

Далі слід сказати про те, що незважаючи на всі видимі переваги центральноазійських республік, справжню вигоду насправді отримує Китай. Перш за все, це стосується доступу КНР на ринки Близького та Середнього Сходу, Азії та Європи, що дає можливість збуту китайських товарів. Також в цьому контексті відбувається зміцнення національної валюти Китаю – юаню, оскільки розрахунки відбуваються саме у цій валюті.

Ще одним важливим елементом є те, що завдяки ОПОШ Китай розвиває свою ресурсно-добувну галузь і налагоджує безперешкодний експорт сировини із регіону в КНР. Ще варто зауважити, що всі інфраструктурні проекти, започатковані КНР, відбуваються на китайських умовах, тобто певний відсоток робіт здійснюють китайські підприємства, використовуються матеріали китайського виробництва тощо, що відповідно збільшує кількість робочих місць в самій Піднебесній.

Незважаючи на всі переваги, при реалізації Ініціативи виникає також низка проблем. Зокрема, міжетнічні конфлікти, які можуть або сповільнити реалізації, або взагалі поставити її під загрозу. Ще одним важливим моментом є загальне незадоволення серед центральноазійського населення щодо КНР. Також варто сказати, що ініціатива такого плану може спровокувати справжній колапс всередині держави, оскільки будучи винними колосальні суми і не маючи можливостей для погашення боргів, держави фактично стають залежними від кредитора.

Отже бачимо, що незважаючи на певні аспекти, в цілому ініціатива позитивно оцінюється всередині регіону. Ініціатива «Один пояс, один шлях» відповідає інтересам регіону і може значно покращити зв'язок цих держав з Європою.

В цьому плані слід врахувати той момент, що реалізація однозначно не буде простим процесом. І тут уже багато буде залежати від уміння КНР слухати вимоги республік Центральної Азії і намагатися задовольнити їх

дипломатичними методами. Це в свою чергу може значно підвищити легітимність Китаю як в Євразії, так і в міжнародному середовищі загалом.

ВИСНОВКИ

Китайська Народна Республіка є країною, яка досить динамічно розвивається, і яка переслідує свої інтереси практично в кожній частині світу.

Особливу активність Піднебесна проявляє і на пострадянському просторі, ведучи досить розгалужену геополітику в Центральній Азії. Активність Китаю тут і його стратегічна важливість для КНР визначається також і глобальними геополітичними процесами, посилюючи позиції Китаю в світі, і його взаємовідносини зі Штатами і Росією.

Китайська Народна Республіка є однією із потужніших країн світу, пріоритетом якої є створення багатопольярного світового порядку, в якому планує стати одним із полюсів. Для досягнення цього Пекін, перш за все, активно працює для підтримання мирного зовнішнього середовища. Ключовими елементами такої політики можна вважати відкриття ринків, інституційні інновації, розвиток взаємовигідних відносин з різними країнами, активна участь в глобальних процесах для забезпечення стратегічного балансу і стабільності в регіонах, в яких у Піднебесної є стратегічно важливі інтереси. В основі військової політики Китаю лежить стратегія оборони, при чому варто зауважити, що китайська оборонна політика є активною, тобто Китай не планує наступати першим, але у випадку нападу на нього, буде вести наступальні бойові дії. В цьому контексті, КНР не хоче виглядати в очах міжнародної спільноти як державами з «експансістськими» амбіціями, тобто головна задача Китаю, зробити все таким чином, щоб китайська сторона взагалі залишалася не при справах, для цього власне і використовується так звана «тіньова армія», яка є по суті приватними військовими корпораціями.

Особливе значення для Китайської Народної Республіки має Центрально-Азійський регіон, що обумовлено географічною близькістю, наявністю спільного історичного минулого, а також низкою економічних, етнографічних і політичних зв'язків між центральноазійськими республіками і Китаєм, особливо Сіньцзянь-Уйгурським автономним районом.

Центральна Азія займає настільки важливе значення для Пекіну, що можна сказати, що від його впливу в цьому регіоні залежатиме положення КНР на міжнародній арені. Центральна Азія і КНР мають багату історію взаємовідносин: інтенсивні зв'язки продовжувалися аж до радянзації центральноазійських держав, а з розпадом СРСР почався новий етап взаємовідносин, який аргументується геополітичною необхідністю поглиблення відносин з регіоном.

В Центральній Азії Китай не має намірів стати єдиним гегемоном. Варто сказати, що це в будь-якому випадку практично неможливо. Такого плану амбіції зможуть лише призвести до створення антикитайської коаліції.

Натомість КНР прагне займати просто домінуючі позиції в регіоні, в рамках чого він буде намагатися гармонізувати інтереси держав Центральної Азії із власними, трансформуючи залежність у взаємозалежність, що дасть можливість не допустити перехід регіону під вплив потенційних конкурентів КНР.

Основним механізмом досягнення цього є поглиблення економічних зв'язків з країнами регіону. Китай уже займає провідні позиції в економічному житті центральноазійських республік, будучи одним і найбільших зовнішньоторговельних партнерів країн регіону. Також варто зауважити, що Китай є також найбільшим кредитором для країн Центральної Азії, що в свою чергу має свої переваги в довгостроковій перспективі.

В цьому плані чільне місце варто відвести для ініціативи «Один пояс, один шаха», яка видимо хоч і є досить вигідною для центральноазійських республік, але по факту найбільші переваги від її реалізації отримує все ж таки Китайська Народна Республіка. В першу чергу, в результаті реалізації цієї Ініціативи, Китай отримує доступ до міжнародних ринків Близького та Середнього Сходу, Азії ну і, звичайно ж, Європи. Такий доступ забезпечує КНР можливість виходу в нові регіони і відповідно вигідні ринки збуту для китайської продукції. Крім того, транспортні магістралі можуть

диверсифікувати транспортні маршрути у вищезгадані регіони, а також значно скоротити терміни доставки китайської продукції.

Також варто сказати, що реалізуючи різноманітні інфраструктурні проекти в рамках ОПОШ в Центральній Азії, Китай має можливість отримати ще більші переваги, ніж ті країни, в яких ці проекти реалізуються.

Важливе значення Центральна Азія представляє для Китаю і в контексті забезпечення енергетичної безпеки, особливо враховуючи той факт, що власні нафто-газові ресурси недостатні для задоволення потреб країни. Будучи неспроможними виплачувати кредити, надані китайською стороною, центральноазійській республіки надають КНР доступ до своїх енергетичних ресурсів. Таким чином, Китай не тільки має стратегічні переваги, відкриваючи міжнародні ринки за допомогою центральноазійських республік, але і фактично забезпечує свою потребу в енергетичних ресурсах за порівняно низькою ціною. В цьому плані варто додати, що стратегічно більш вигідно отримувати поставки саме з Центральної Азії, з якою Китай має спільний кордон, ніж з таких регіонів як Перська затока чи Африка, оскільки в такому випадку можна налагодити безперервний потік енергоресурсів без втручання третіх сил.

Тут слід сказати і про те, що навіть сама реалізація проектів в інших державах є вигідною для Китаю з позиції забезпечення робочими місцями. Мається на увазі, що будь-які інфраструктурні проекти, здійснювані в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», реалізуються на китайських умовах. Зокрема, над проектами повинна працювати певна частка китайських робітників, проектами займаються китайські підприємства, а також роботи виконується за використання китайських матеріалів.

Наступний вимір, який варто згадати, це безпековий вимір, оскільки він витікає з економічного. В безпековому плані Китай намагається прямо не втручатися в ситуацію в регіоні, але варто сказати, що будь-яка нестабільність там впливає і на КНР, тому йому вигідно вирішувати спірні питання.

З позиції безпеки, варто сказати, що в 2001 році була створена Шанхайська організація співробітництва, яка повинна була стати платформою для безпекових консультацій. Однак в результаті, ШОС переросло в щось більш складне і різнопланове.

Складні регіональні процеси в Центральній Азії носять доволі суперечливий характер, в основі якого лежать складнощі, пов'язані з пристосуванням держав до нових геополітичних реалій. Виходячи із геополітичної ситуації в регіоні, виникла потреба в формуванні інтеграційних структур, які представляли б основних регіональних гравців і в різних форматах слугували б механізмом багатосторонніх консультацій в забезпеченні регіональної безпеки і стабільності. ШОС не є військово-політичним альянсом і не має намірів перетворюватися в такий, а взаємодія по лінії оборонних відомств розвивається переслідуючи антитерористичні цілі. ШОС прагне до побудови демократичної, справедливої архітектури міжнародних відносин, яка базується на багатосторонніх, кооперативних заходах і враховує інтереси всіх учасників.

Тобто бачимо, що ШОС активно посилює свою антитерористичну складову. На порядку денному діяльності організації стоїть розробка Конвенції щодо боротьби з екстремізмом. Разом з тим варто визнати, що організація ще не володіє всіма інтеграційними механізмами забезпечення регіональної безпеки і безпеки держав-членів. Цілком очевидно, що існуючі механізми поки що не можуть в повній мірі гарантувати гідну протидію загрозам і викликам, які зростають.

Отже, загалом можемо сказати, що безсумнівно у зв'язку з розширенням інтересів безпеки КНР в Центральній Азії, все більше нових китайських ініціатив будуть стосуватися безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. О законопроектах в Центральной Азии, влияющих на пространство для деятельности НПО. URL: https://osce.usmission.gov/ru/jan_22_15_central_asia2-ru/
2. Об основах транспортной политики Туркменистана. URL: <http://turkmenistan.gov.tm/?id=16515>.
3. Обострение казахского вопроса связано с активной урбанизацией в СУАР. URL: <https://stanradar.com/news/full/31601-obostrenie-kazahskogo-voprosa-v-kitae-svjazano-s-aktivnoj-urbanizatsiej-v-suar.html>
4. Розстріли в Андижані: що сталося і чому? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27014337.html>
5. Узбекистан прекратил подачу природного газа на юг Кыргызстана. Отвечать придется уже Газпрому. URL: <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/255616-uzbekistan-prekratil-podachu-prirodnogo-gaza-na-yug-kyrgyzstana-otvechat-pridetsya-uzhe-gazpromu/>
6. Что происходит на границе Кыргызстана и Таджикистана. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-62940264>
7. Як у Киргизстані перемагає революція. Пояснюємо простими словами. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54434976>
8. Border Disputes in Central Asia // *Geopolitical Futures*, 2021. URL: <https://geopoliticalfutures.com/border-disputes-in-central-asia/>
9. BP Statistical Review of World Energy 2022. URL: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>
10. Central Asia: Decay and Decline. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/central-asia-decay-and-decline>

11. China joins Afghanistan, Pakistan, Tajikistan in security alliance // *Reuters*, 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-security-idUSKCN10F1A6>
12. China ready to work with Russia to support each other on issues concerning core interests: Xi // *Xinhua*, 2022. URL: <https://english.news.cn/20220915/a7009b471511441886a2460496660622/c.html>
13. Countries in the world by population (2022). URL: <https://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>
14. Ethnic map of Central Asia. URL: <https://imgur.com/t/centralasia/zQEyHN5>
15. Forum: Progress of the Belt and Road Initiative // *China Daily*, 2022. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202209/13/WS631fc031a310fd2b29e772eb.html>
16. Historical Matters Concerning Xinjiang. URL: http://pk.china-embassy.gov.cn/eng/mlzg/201907/t20190721_1134956.htm
17. Islamist Militant Threats to Eurasia, Feb. 27. 2013. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-113hhr79581/html/CHRG-113hhr79581.htm>
18. Kazakhstan: Persecution of Peaceful Protesters must cease, May 19. 2016. URL: <https://www.refworld.org/docid/5744306f4.html>
19. Labour Migration from Central Asia to Russia in the Context of the Economic Crisis. URL: <https://eng.globalaffairs.ru/articles/labour-migration-from-central-asia-to-russia-in-the-context-of-the-economic-crisis/>
20. Official website of the Embassy of the Republic of Kazakhstan in the Republic of Uzbekistan. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-tashkent?lang=en>
21. Organized crime assessments. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/assessments.html>
22. SCO economic cooperation in spotlight amid global challenges // *Global Times*, 2022. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202209/1275244.shtml>

23. SIPRI Military Expenditure Database. URL: <https://www.sipri.org/databases/milex>
24. Tajikistan: The cost of Chinese debt // *Eurasianet*, 2022. URL: <https://eurasianet.org/tajikistan-the-cost-of-chinese-debt>
25. The Ambassador of the PRC: Turkmenistan and China generate new ideas // Zemin. 2019. URL: <https://www.yerzemin.com/display/01-10-2019-the-ambassador-of-the-prc-turkmenistan-and-china-generate-new-ideas/59528>
26. The Curse of Cotton: Central Asia's Destructive Monoculture // *International Crisis Group*, 2005. URL: <https://icg-prod.s3.amazonaws.com/93-the-curse-of-cotton-central-asia-s-destructive-monoculture.pdf>
27. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/country/chn>
28. The war in Ukraine is pushing Central Asia away from Russia. URL: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/war-ukraine-pushing-central-asia-away-russia>
29. Uzbek Border Guards Shoot Kyrgyz National Dead. URL: <https://www.rferl.org/a/jajal-abad-uzbek-kyrgyz-bordr-guards-death/26689990.html>
30. 习近平谈“一带一路”主要篇目介绍. URL: <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1619551585756173818&wfr=spider&for=pc>
31. 邓小平文选. 第 3 卷. 北京: 人民出版社, 1993. 418 页 (Дэн Сяопин. Избранные произведения. Пекин: Издательство «Народ», 1993. Т. 3. 418 с.).
32. 中国共产党第二十次全国代表大会在京开幕. URL: <http://cpc.people.com.cn/20th/n1/2022/1017/c448334-32546342.html>

Література:

33. Акматалиева А.М. Инициатива «Один пояс – один путь» в Центральной Азии // *Сравнительная политика*. 2018. Т. 9, № 4. С. 139–146. <https://doi.org/10.24411/2221-3279-2018-10009>
34. Асим Кашгарян. Війна та санкції послаблюють вплив Росії в Центральній Азії. Хто замінить Москву в регіоні? // *Voice of America*. 2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/rosia-vplyv-centralna-asia-/6597158.html>
35. Джанталеева М.Ш. Роль Шанхайской организации сотрудничества в процессе обеспечения региональной безопасности в Центральной Азии // *Политические проблемы международных отношений*. 2019. №1(58). С. 95-98. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-shanhayskoy-organizatsii-sotrudnichestva-v-protssesse-obespecheniya-regionalnoy-bezopasnosti-v-tsentralnoy-azii/viewer>
36. Заплаткин И.Д., Калашников Д. Б. Национальные интересы Китая в нефтегазовом комплексе России: стратегическое значение Центральной Азии // *Мировое и национальное хозяйство*. 2022. №2(59). URL: <https://mirec.mgimo.ru/2022/2022-02/china-national-interests-in-russian-oil-gas-industry>
37. Ли Синь. Экономические интересы России и Китая в Центральной Азии: сравнительный анализ // *Вестник СПбГУ. Серия 5. Экономика*. 2012. № 3. С. 65
38. Марта Брилл Олкотт. Китайский сценарий для Центральной Азии // *Carnegie*, 2013. URL: <https://carnegieendowment.org/2013/09/23/ru-pub-53080>
39. Мехмет Сейфеттин Эрол. «Политика Туркменистана “Новый Шелковый путь”».[Электронный ресурс] Анкарский центр исследований кризисных ситуаций и политики которые беспрепятственно доставляют газ из Туркмении   прямиком   в   Китай.   URL   : <https://www.ankasam.org/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%>

[D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%D1%88%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%BE/?lang=ru](https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri-rnv36-chinacentralasia-kassenova-rus-january2008.pdf)

40. Наргис Касенова. Новый международный донор: помощь Китаю Таджикистану и Кыргызстану // *Центра Россия/ННГ*. 2009. URL: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri-rnv36-chinacentralasia-kassenova-rus-january2008.pdf>
41. Омарова С.Б. Проблемы интеграции Центральной Азии на современном этапе // *Вестник КазНУ*, 2010. URL: <https://articlekz.com/article/8353>
42. Парамонов В. Экономическое присутствие Китая в Кыргызстане / В. Парамонов, А. Строков, О. Столповский [Электронный ресурс] // *Время Востока - Центральная Азия, Средний Восток, Дальний Восток*. URL: <http://www.easttime.ru/analitic/3/8/664.html>
43. Парфіненко А.Ю. Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2022. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/20837-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-37217-1-10-20221007.pdf>
44. Роман Могилевский. Кыргызстан и Инициатива пояса и пути. URL: <https://www.uchincentralasia.org/media/5dzdtjkw/uca-ippa-wp50kyrgyzstan-and-belt-road-initiatiiverus.pdf>
45. Фарход Аминжонов. Независимость во взаимозависимом регионе: гидроэнергетические проекты и позиция Узбекистана // *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*, 2016. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Фарход%20Аминжонов_%20Независимость%20во%20взаимозависимом%20регионе_%20гидроэнергетические%20проекты%20и%20позиция%20Узбекистана.pdf

46. Фролова И. Ю. Китайский проект «Экономический пояс Шелкового пути»: развитие, проблемы, перспективы // *Проблемы национальной стратегии*. 2016. №5(38). С. 47-66. URL: <http://library.asue.am/open/art4637.pdf>
47. Хун И Лян. Российско-китайское военное сотрудничество и безопасность в Восточной Азии // *Азиатско-Тихоокеанский регион: экономика, политика, право*. 2015. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiysko-kitayskoe-voennoe-sotrudnichestvo-i-bezopasnost-v-vostochnoy-azii/viewer>
48. Чарльз Салливан. Преемственность власти в Центральной Азии и ее будущее в периоды неопределенности // *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*, 2020. URL: <https://cabar.asia/ru/preemstvennost-vlasti-v-tsentralnoj-azii-i-ee-budushhee-v-periody-neopredelennosti>
49. Чжао Чанцин. 2007. Переплетение интересов великих держав в Центральной Азии // *Журнал мира и развития*. № 2. С. 36-39. С. 36.
50. Чжэньпэн Л. Китайская внешняя политика в Центральной Азии в 1990-е гг. // *Ойкумена. Регионоведческие исследования*. 2017. № 3. С. 145–155. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kitayskaya-vneshnyaya-politika-v-tsentralnoy-azii-v-1990-e-gg/viewer>
51. Элдор Арипов. «Один пояс, один путь»: мегавозможности — мегапроект». [Электронный ресурс] *Институт стратегических и межрегиональных исследований при президенте Республики Узбекистан. ИСМИ*. URL: <http://www.isrs.uz/ru/maqolalar/odin-poas-odin-putmegavozmoznosti-megaproekt>
52. Юй Ян, Панин В.В. Шелковый путь и страны Центральной Азии // *Мировая экономика*. 2020. №4 (185). С. 197-199.
53. Aleksandra Bolonina. Security dimension of China’s presence in Central Asia. URL: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2019/04/Asia-Focus-108-Eng.pdf>

54. Aleksey Asiryan, Yiming He. The Dynamics of Sino-Russian Relations in Central Asia // *E-International Relations*. 2020. URL: <https://www.e-ir.info/pdf/88276>
55. Alice Ekman. Three Years of China's New Silk Road // *IFRI*. 2017. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ekman_et_al_china_new_silk_roads_2017.pdf
56. Alyson J. K. Bailes, Pál Dunay. The Shanghai Cooperation Organization // *SIPRI*. 2007. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/31817/Policypaper17.pdf>
57. Amna Ejaz Rafi. Shanghai Cooperation Organization (SCO) and Regional Security // *Journal of Current Affairs*. 2018. URL: <https://ipripak.org/wp-content/uploads/2018/10/Article-5-1-Oct-2018-ED-SSA.pdf>
58. Amrita Jash. China's 2022 defence budget: behind the numbers // *China Brief*, 2022. URL: <https://jamestown.org/program/chinas-2022-defense-budget-behind-the-numbers/>
59. Anna Gusarova. Perception and Reality: Countering Violent Extremism and Terrorism in Central Asia and Afghanistan // *Friedrich Ebert Stiftung*, 2019. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kasachstan/18528.pdf>
60. Antoine Garapon. Les « nouvelles routes de la soie »: la voie chinoise de la mondialisation? // *Institut des hautes études de la justice*, 2017. URL: https://ihej.org/wp-content/uploads/2016/11/La_route_de_la_soie.pdf
61. Arkady Dubnov. Quarter Century of Russia's Relations with Central Asia // *Carnegie*. 2018. URL: <https://carnegieendowment.org/2018/04/19/reflecting-on-quarter-century-of-russia-s-relations-with-central-asia-pub-76117>
62. Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, Security, A new Framework for analysis // *Lynne Rienner Publishers*, 1998.
63. Bayram Balci, Didier Chaudé. Jihadism in Central Asia: A Credible Threat After the Western Withdrawal From Afghanistan // *Carnegie*, 2014. URL: <https://carnegieendowment.org/2014/08/13/jihadism-in-central-asia-credible-threat-after-western-withdrawal-from-afghanistan>

64. Bihl Alain. Immanuel Wallerstein, Comprendre le monde. Introduction à l'analyse des systèmes-monde. URL: <https://www.revue-interrogations.org/Immanuel-Wallerstein-Comprendre-le>
65. Chen, X. Re-centering Central Asia: China's «New Great Game» in the Old Eurasian Heartland. URL: www.nature.com/articles/s41599-018-0125-5#Fn15
66. Deepak Kumar. Understanding China's Growing Military Outreach in Central Asia // *The Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses*. 2022. URL: <https://www.idsa.in/issuebrief/understanding-chinas-growing-military-outreach-dkumar-030222>
67. Fatoumata Diallo. Private Security Companies: The New Notch in Beijing's Belt and Road Initiative? // *Institute for Security & Development policy*, 2018. URL: <https://isdpr.eu/private-security-companies-new-notch-beijings-belt-road-initiative/>
68. Filippo De Danieli. Beyond the drug-terror nexus: Drug trafficking and state crime relations in Central Asia // *International Journal of Drug Policy*, 2014. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0955395914000164>
69. Fuad Shahbazov. China to Europe by way of Azerbaijan's Trans-Caspian Gateway // *The Diplomat*, 2018. URL: <https://thediplomat.com/2018/02/china-to-europe-by-way-of-azerbaijans-trans-caspian-gateway/>
70. Gavin Helf. Border Clash Between Kyrgyzstan and Tajikistan Risks Spinning Out of Control // *United States Institute of Peace*. 2021. URL: <https://www.usip.org/publications/2021/05/border-clash-between-kyrgyzstan-and-tajikistan-risks-spinning-out-control>
71. Gerry Shih. In Central Asia's forbidding highlands, a quiet newcomer: Chinese troops // *The Washington Post*, 2019. URL: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/in-central-asias-forbidding-highlands-a-quiet-newcomer-chinese-troops/2019/02/18/78d4a8d0-1e62-11e9-a759-2b8541bbbe20_story.html

72. Giovanni Arcudi. La sécurité entre permanence et changement // *dans Relations internationales*, 2006/1 (№125). P. 97-109. URL: <https://www.cairn.info/revue-relations-internationales-2006-1-page-97.htm>
73. Hannah Reale, Emma Bingham, Kara Greenberg Where does China gets its oil? // *The Wire China*, 2020. URL: https://www.energypolicy.columbia.edu/sites/default/files/file_uploads/Where%20Does%20China%20Get%20Its%20Oil_%20%20The%20Wire%20China.pdf
74. Hao Tian. China's Conditional Aid and Its Impact in Central Asia. URL: https://www.academia.edu/43300480/Edited_China_s_Belt_and_Road_Initiative_and_its_Impact_in_Central_Asia_Washington_DC_GW_s_Central_Asia_Program_and_Nazarbayev_University
75. Harri Taliga. Belt and Road Initiative in Central Asia // *Friedrich Ebert Stiftung*. 2021. URL: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/belt_and_road_initiative_in_central_asia.pdf
76. Jacob Mardell. China in Tajikistan: Corrupt, Risky but Desperately Needed // *Berlin Policy Journal*. 2019. URL: <https://berlinpolicyjournal.com/china-in-tajikistan-corrupt-risky-but-desperately-needed/>
77. Jean-Pierre Lehmann. Central Asia: the Great Game in the new global discover of the 21st century // *International Institute for Management Development*, 2016. URL: <https://www.imd.org/research-knowledge/articles/central-asia-the-great-game-in-the-new-global-disorder-of-the-21st-century/>
78. John Heathershaw, David W. Montgomery. The “Muslim radicalization of Central Asia” is a dangerous myth. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/muslim-radicalisation-of-central-asia-is-dangerous-1/>
79. Lain S. The Potential and Pitfalls of Connectivity along the Silk Road Economic Belt // *China's Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*. Washington, 2018. P. 14–24.

80. Li Jiayao. China, Tajikistan conclude joint counter-terrorism drill // *China Military*. 2019. URL: http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-08/16/content_9592237.htm
81. Lidiya Parkhomchik. China-Kazakhstan Relations in the Oil and Gas Sector // *Akhmet Yassawi University*. 2022. URL: <https://www.eurasian-research.org/publication/china-kazakhstan-relations-in-the-oil-and-gas-sector/>
82. Luo Z., The distributive impacts of the Belt and Road Initiative // *Journal of Economic Survey*. 2021. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/joes.12436?af=R>
83. Marlene Laruelle, "China's Belt and Road Initiative. Quo Vadis?", OBOR CAP, 2018. URL: https://centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2017/12/OBOR_Book_.pdf
84. Mher Sahakyan. China's Belt and Road Initiative and Central Asia // *The Belt and Road Initiative in Asia, Africa and Europe*. 2022. P. 90-106. URL: https://www.researchgate.net/publication/363601016_China's_Belt_and_Road_Initiative_and_Central_Asia
85. Michal Bogusz, Mariusz Marzewski. China's military presence in Tajikistan // *Centre for Eastern Studies*, 2019. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2019-02-27/chinas-military-presence-tajikistan>
86. Oyuna Baldakova. Kazakhstan's three-way balancing act between competing powers is under pressure // *Mercator Institute for China Studies*. 2022. URL: <https://merics.org/en/kazakhstans-three-way-balancing-act-between-competing-powers-under-pressure>
87. Qishloq Ovozi. Is There 'Political Space' For Central Asia's Opposition? URL: <https://www.rferl.org/a/political-space-for-central-asia-opposition/26879510.html>
88. Rakhmatulla Nurimbetov, László Vasa. The Shanghai Cooperation Organization in a Changing Central Asian Geopolitical Context // *AARMS*.

2021. №2. P. 27-38. URL: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/aarms/article/view/5579/4780>
89. Rashid Abdullo. Tajikistan and China: strategic partnership or lack of alternatives // *Central Asian Bureau for Analytical Reporting*, 2015. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/&quot%3BTajikistan%20and%20China_%20strategic%20partnership%20or%20lack%20of%20alternatives_%20&quot%3B.pdf
90. Rauf Sarwat. Prospects of CSTO and SCO in Regional Politics of Central Asia // *International Journal of Politics and Security*. 2020. URL: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1126754>
91. Reid Standish. Turkey, China See Opportunity in Central Asia After Moscow's Ukraine Invasion // *Radio Liberty*, 2022. URL: <https://www.rferl.org/a/central-asia-turkey-china-replace-russia/31894543.html>
92. Rina Chandran. Activists say China's new Silk Road equips autocrats with spy tech // *Thomson Reuters Foundation*. 2022. URL: <https://www.context.news/surveillance/activists-say-chinas-new-silk-road-equips-autocrats-with-spy-tech>
93. Sebastien Peyrouse. Central Asia's paradoxical role in Chinese foreign policy // *East Asia Forum*. 2018. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2018/08/17/central-asias-paradoxical-role-in-chinese-foreign-policy/>
94. Sim L.-Ch., Aminjonov F. Avoiding the Potholes along the Silk Road Economic Belt in Central Asia // *China's Belt and Road Initiative in Central Asia: Ambitions, Risks, and Realities*. 2020a. № 1. P. 14–26.
95. Tyler Headley. China's Djibouti Base: A One Year Update // *The Diplomat*, 2018. URL: <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update/>
96. Will Kingston-Cox. A Geopolitical Restructuring: How Russia's War in Ukraine is Reshaping Central Asia // *Oxford political review*, 2022. URL:

<https://oxfordpoliticalreview.com/2022/10/31/a-geopolitical-restructuring-how-russias-war-in-ukraine-is-reshaping-central-asia/>

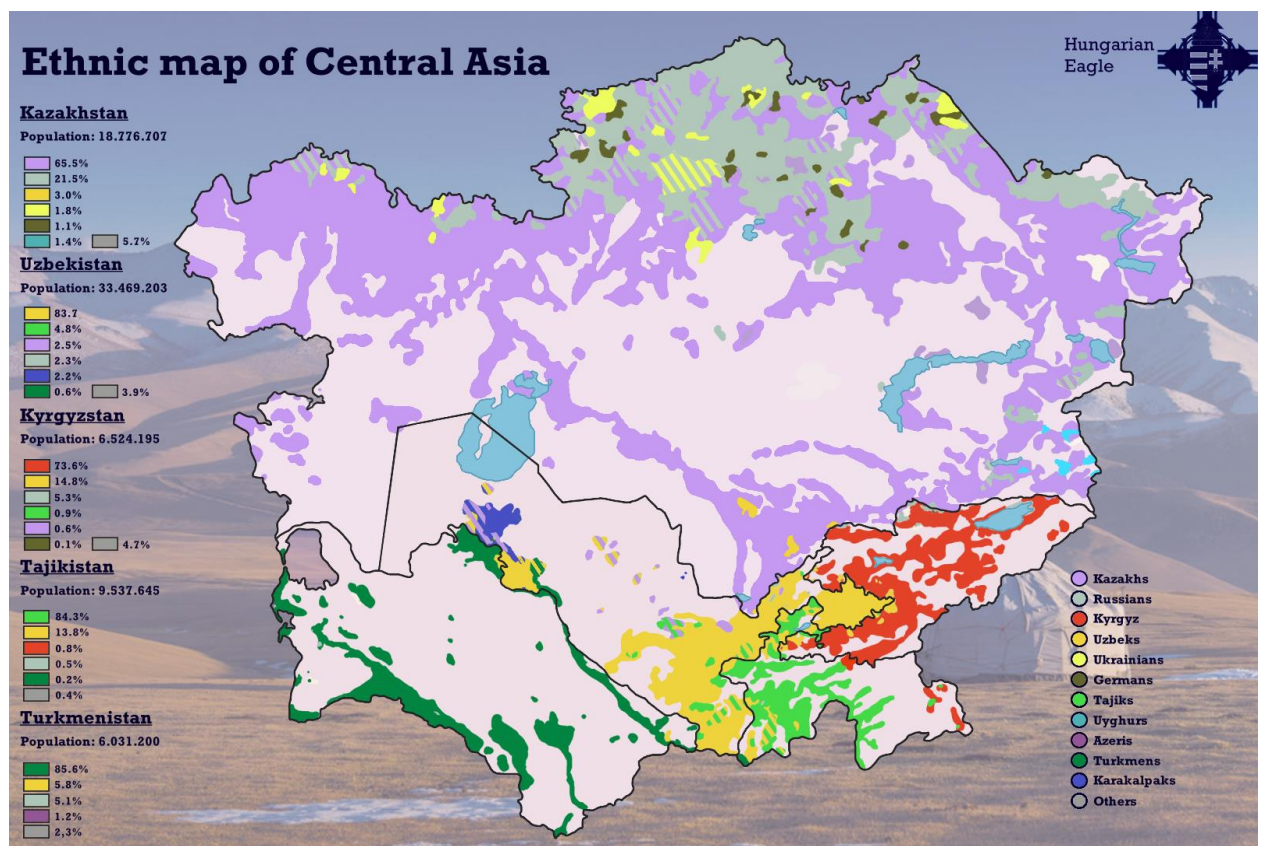
97. Xing Li. Interpreting and Understanding “The Chinese Dream” in a Holistic Nexus // *Springer*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/281578445_Interpreting_and_Understanding_The_Chinese_Dream_in_a_Holistic_Nexus
98. Yelena Sadovskaya. The Mythology of Chinese Migration in Kazakhstan. URL: <https://www.cacianalyst.org/publications/field-reports/item/13112-the-mythology-of-chinese-migration-in-kazakhstan.html>
99. Yuhang Duan. Bilateral Trade Between China and Kazakhstan: Challenges and Opportunities in the Context of Belt and Road Initiative // *Atlantis Press*, 2021. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/125954321.pdf>
100. Zhao Xiaodong. The Shanghai Cooperation Organization and Counter Terrorism Cooperation // *Institute for Security & Development Policy*. 2012. 27 c.
101. Zhyldyz Urmanbetova. Democracy in Kyrgyzstan: problems and specific features, 2018. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Dialnet-DemocracyInKyrgyzstan-7361126.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

ЕТНІЧНА СКЛАДОВА ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ [14]

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ [19]

ПРИКОРДОННІ СУПЕРЕЧКИ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ [8]

